

KS. HENRYK WITCZAK

DZIEJE WŁOCŁAWSKIEJ PLACÓWKI ZGROMADZENIA SIÓSTR FRANCISZKANEK RODZINY MARYI

W roku 2019 upływa 100 lat od dnia, kiedy we Włocławku pojawiły się Siostry Franciszkanek Rodziny Maryi (3 V 1919), już wtedy znane ze swojej działalności charytatywno-wychowawczej, choć jeszcze nie posiadające swej placówki na terenie diecezji kujawsko-kaliskiej. Kontakty ze Zgromadzeniem Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi nawiązał i zaproponował mu prowadzenie sierocińca ks. Feliks Mikulski, ówczesny proboszcz włocławskiej parafii św. Jana Chrzciciela. O tym zgromadzeniu i jego działalności powstało już kilka opracowań, natomiast o działalności domu włocławskiego, poza szczątkowymi informacjami w schematyzmach, brakuje szerszych opracowań¹.

Przy opracowywaniu tego artykułu o placówce Sióstr Rodziny Maryi we Włocławku wykorzystano przede wszystkim materiały archiwalne znajdujący się w: głównym archiwum Zgromadzenia w Warszawie², archiwum domu zakonnego we Włocławku³, Archiwum Diecezjalnym

KS. HENRYK WITCZAK – dr teologii w zakresie historii Kościoła, dyrektor Studium Teologii w Koninie należącego do Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie.

¹ Istnieje tylko niewielkie przedstawienie działalności włocławskiego domu Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w okresie II wojny światowej – S. Librowski, *Materiały do dziejów diecezji włocławskiej czasu wojny 1939–1945*. Seria 1 – ogólna, ABMK, 38(1979), s. 342–345.

² Archiwum Główne Zgromadzenia SS. Franciszkanek Rodziny Maryi, Warszawa, ul. Żelazna 97 [ArGFRM], Kronika Domu Zakonnego Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi we Włocławku [1919–1974], sygn. AZ IV 89 Włocławek [Kronika I]; Złota Księga na uczenie 50-lecia Profesji Zakonnej Matki Teresy Stępowny Przeł. Gen. Zgrom. SS. Franc. Rodziny Maryi, Warszawa 1954 [Złota Księga].

³ Archiwum domu zakonnego Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi we Włocławku, Włocławek, ul. Łazienna 7 [ArDFRMWł]; Kronika Domu 1975–1992 [Kronika II]; Kronika Domu 1993–2007 [Kronika III]; Kronika Domu od 2008 [Kronika IV].

we Włocławku⁴, Archiwum Państwowym we Włocławku⁵, a także szeregi opracowań dotyczących diecezji, miasta Włocławka, założyciela Zgromadzenia św. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, a także samego Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi.

Dla ułatwienia w korzystaniu z niniejszego artykułu podzielono go na cztery punkty: 1) Powstanie Zgromadzenia; 2) Inicjator założenia kolejnej placówki – Włocławskie Towarzystwo Wspomagania Biednych; 3) Placówka Zgromadzenia we Włocławku; 4) Działalność placówki włocławskiej.

1. Powstanie Zgromadzenia

Początki Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi związane są z działalnością ks. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego⁶ w Petersburgu. Pełnił on tam funkcję ojca duchownego i profesora filozofii w Akademii Duchownej, tam też posługiwał jako wikariusz przy kościele św. Katarzyny. Istniejąca przy parafii grupa kobiet zajmujących się działalnością charytatywną dała początek zgromadzeniu w roku 1857⁷. W dniu 27 X 1859 r. car Aleksander II zatwierdził wspólnotę jako Przystulek dla Ubogich Rzymskokatolickiego Wyznania⁸, nie wtajemniczono bowiem władz carskich w działalność organizacyjną Zgromadzenia. Siostry ze względu na zakaz zakładania nowych wspólnot zakonnych używały tylko jednolitego stroju świeckiego. Celem wspólnoty było tworzenie miejsc, w których mogło się odbywać wychowanie sierot i dzieci z ubogich rodzin, a także opieka nad osobami chorymi i starszymi w duchu katolickim.

⁴ Archiwum Diecezjalne we Włocławku [ArDWł] posiada: Akta Zgromadzenia SS. Franciszkanek „Rodziny Maryi”, sygn. AKDWł, zak. II, 3; a także teczkę: Towarzystwo Wspomagania Biednych, bez sygn., która zawiera: Księgę Protokołów Włocławskiego Towarzystwa Wspierania Biednych, w której znajduje się jeden protokół posiedzenia Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych; Sprawozdanie z działalności Domu Sierot „Opatrzność” za okres 1 IV 1937 – 1 VI 1938; *Statut Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych*, Włocławek 1926; *Ustawę Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych*, Włocławek 1900; a także korespondencję z władzami w sprawie reaktywowania Towarzystwa i nieco luźnych dokumentów.

⁵ Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku [ArPTOWł]. Akta m. Włocławka, Subsidia dla Domu Sierot „Opatrzność” 1926, sygn. 620; Subsydium dla Domu Sierot „Opatrzność” przy ul. Biskupiej 1928, sygn. 622; Subsydium dla Domu Sierot „Opatrzność” przy ul. Biskupiej 1929, sygn. 623. Zarząd Miejski we Włocławku: Akta sprawozdawcze Instytucji Opiekuńczych we Włocławku rok 1938/39, sygn. 2912.

⁶ R. Bender, *Feliński Zygmunt Szczęsny*, w: EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 110–111.

⁷ B. Łoziński, *Leksykon zakonów w Polsce*, Warszawa 2002, s. 320.

⁸ T.A. Frącek, *Zawierzył Opatrzności*, Warszawa 2015, s. 45.

Zasadnicza praca sióstr szła w trzech kierunkach: 1) działalność wychowawczo-oświatowa realizowana w szkołach i zakładach opieki; 2) opieka nad chorymi i niepełnosprawnymi, zarówno w miejscach opieki, jak i domach prywatnych; 3) organizowanie kaplic i tworzenie ośrodków oddziałujących na środowisko.

Po mianowaniu Zygmunta Szczęsnego Felińskiego arcybiskupem warszawskim w roku 1862⁹, sprowadził on założone przez siebie zgromadzenie do posługi charytatywnej w Warszawie. A pomimo to, iż za obronę praw narodu i Kościoła został zesłany w roku 1863 w głąb Rosji, do Jarosławia n. Wołgą¹⁰, to nowa wspólnota zakonna w Warszawie pozostała. W roku 1883 władze carskie za cenę zrzeczenia się urzędu arcybiskupa warszawskiego zwolniły abp. Felińskiego z wygnania i pozwoliły mu wyjechać za granice państwa. Osiadł na Bukowinie w Dźwiniacze (Cesarstwo Austro-Węgierskie), również tam sprowadził Siostry Rodziny Maryi, co zapoczątkowało ożywienie religijne na tym terenie.

Pierwszą przełożoną generalną i współorganizatorką Zgromadzenia była Florentyna Dymman, która doprowadziła do szybkiego jego rozwoju. Siostry Rodziny Maryi już w XIX wieku swoją działalnością objęły wschodnie rubieże Rzeczypospolitej, tereny nad Morzem Czarnym, Rumunię, Danię, a od 1906 r. wraz z polskimi emigrantami wyjeżdżały do Brazylii.

Niestety w roku 1889 powstał spór założyciela z matką generalną na tle wprowadzenia nowej reguły¹¹, który doprowadził do rozłamu w Zgromadzeniu¹² (istota sporu dotyczyła jawności Zgromadzenia), który został zażegnany dopiero w roku 1919¹³. Zakon został zatwierdzony w archidiecezji lwowskiej w roku 1891 przez arcybiskupa lwowskiego Seweryna Morawskiego¹⁴ i w 1895 r. przez biskupa przemyskiego Łukasza Soleckiego. Na podstawie zatwierdzenia kościelnego, Zgromadzenie Rodziny Maryi zyskało zatwierdzenie państwowe¹⁵. Początkowo funkcjonowało jawnie tylko na terenie zaboru austriackiego, a siostry występowały już

⁹ P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000, kol. 96.

¹⁰ T.A. Frącek, *Wstęp*, w: Z.S. Feliński, *Konferencje duchowe*, Poznań 2002, s. 10.

¹¹ Z.S. Feliński, *Ustawy rodziny Maryi albo służebnic ubogich*, Kraków 1888.

¹² T.A. Frącek, *Dymman Florentyna*, w: EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 423–424.

¹³ Taz, *Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi – działalność na przestrzeni 150 lat – 1857–2007*, w: *Rodzina Maryi. Dzieło błogosławionego Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*, Kraków 2009, s. 131–132.

¹⁴ Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*, kol. 299.

¹⁵ Frącek, *Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, s. 119.

w habitach. Dalsza działalność organizacyjna poszła w kierunku agregacji Rodziny Maryi do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych. Dokonało się to dekretami generała o. Lorenzo Caratelli, który 29 VI 1903 r. włączył Zgromadzenie do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych i nadał mu regułę III Zakonu św. Franciszka, a generał o. Dominik Reuter dekretem z 16 XI 1908 r. potwierdził włączenie i rozciągnął na Zgromadzenie łaski i przywileje duchowe I i II Zakonu¹⁶.

Zgromadzenie powoli uzyskiwało status zgromadzenia na prawie papieskim, zyskując najpierw, w roku 1909 „dekret pochwalny”, w 1913 r. „zatwierdzenie ostateczne Zgromadzenia i Konstytucji na lat siedem”. Potwierdzenie uznania zakonu na prawach papieskich, po zmianach w dokumentach podstawowych wspólnoty, nastąpiło w roku 1934. Wtedy też Stolica Apostolska potwierdziła podział Zgromadzenia na pięć prowincji¹⁷. W roku 1916 w Zgromadzeniu było 478 sióstr w 88 domach¹⁸, na terenie archidiecezji lwowskiej i diecezji przemyskiej do roku 1918 powstało 45 placówek¹⁹. Niestety na terenie ówczesnej diecezji kujawsko-kaliskiej nie było jeszcze żadnego domu tego zgromadzenia.

2. Inicjator założenia kolejnej placówki – Włocławskie Towarzystwo Wspomagania Biednych

W ciągu wieków Włocławek był miastem małej i średniej wielkości, nigdy nie stał się wielkim centrum gospodarczo-przemysłowym, choć zawsze funkcjonował jako lokalny potentat, do którego dążyła okoliczna ludność. Niewątpliwie trzeba jednak zauważyć zdecydowane ożywienie gospodarcze w drugiej połowie XIX wieku, powstałe na skutek gwałtownie rozwijającego się przemysłu. Niestety sytuacja ta nie była stabilna, w końcu doprowadziła do znacznego przyrostu ludności, która nie zawsze mogła znaleźć zatrudnienie. Spowodowało to wielkie nierówności społeczne, a co za tym idzie, strajki robotnicze i rozwój komunizmu, m.in. mieszkańcem Włocławka był Julian Marchlewski.

Na początku XX wieku działalność charytatywna we Włocławku opierała się na wspólnotach wyznaniowych; każde wyznanie miało więc swoje instytucje dobroczynne. Co prawda władze miejskie również posiadały

¹⁶ Tamże, s. 126.

¹⁷ Tamże, s. 144–145.

¹⁸ Tamże, s. 122.

¹⁹ J. Wołczański, *Rozwój strukturalny Zgromadzenia na Ziemiach Południowo-Wschodnich Rzeczypospolitej*, w: *Rodzina Maryi*, s. 169–170.

prowadzone przez siebie ośrodki, ale miały także obowiązek wspierania wyznaniowych instytucji charytatywnych. Organizacją działalności charytatywnej ze strony Kościoła zajmowały się trzy instytucje: diecezjalna (Komitet Biskupi), zakonna (klasztor reformatów) i parafialna (parafia św. Jana Chrzciciela), przez fakt, że założyciel i pierwsi dwaj prezesi towarzystwa byli proboszczami tej parafii²⁰.

Kuria Biskupia utrzymywała Ochronkę im. Sienkiewicza, znajdującą się przy placu katedralnym. Przy niej istniało przedszkole, dzieci przebywały od rana do południa, a biedniejsze otrzymywały śniadanie. Również reformaci przy swoim klasztorze, od roku 1919, utrzymywali ochronkę dla około 70 biednych dzieci, które przebywały pod opieką od godz. 9 do 15, otrzymując naukę freblowską²¹, obiad, a nawet odzież. Miasto prowadziło ochronkę i jednocześnie przychodnię dla dzieci przy ul. Łęskiej 22. Dzieci w liczbie 35 mogły w niej przebywać w godz. 7–18.

W ramach działalności parafii św. Jana we Włocławku, jej proboszcz, ks. prałat Jan Śliwiński²², w roku 1900 powołał do istnienia Włocławskie Towarzystwo Wspomagania Biednych, a jego siedzibą był lokal przy zbiegu ulic Królewieckiej i Przedmiejskiej. Założyciel był prezesem Towarzystwa prawie do ostatnich chwil swojego życia, wspomagając je osobistymi ofiarami. Była to więc instytucja samodzielna, związana z parafią przez osobę proboszcza, posiadająca swój statut i majątek.

Majątek Towarzystwa stanowiły: dom piętrowy przy ul. Królewieckiej nr 24 (później wynajęty szkole); dom piętrowy tamże w oficynie (ul. Przedmiejska 1); dom parterowy i sala teatralna „Słońce” przy ul. Karnkowskiego; dom piętrowy przy ul. Wiejskiej (później wynajęty szkole); procenty od różnych kapitałów, zapisów i legatów; składki od członków (12 zł rocznie)²³.

Celem Towarzystwa było niesienie pomocy ubogim mieszkańcom Włocławka²⁴. Była to zarówno pomoc materialna, jak i moralno-intelektualna. Pomoc obejmowała więc utrzymanie, wychowanie religijno-moralne, kształ-

²⁰ M. Morawski, *Monografia Włocławka*, Włocławek 1933 (reprint 2003), s. 348–349.

²¹ Wychowanie przez kontakt z otoczeniem, a przede wszystkim z przyrodą.

²² Proboszczem był do roku 1913, zmarł w 1916 r. Zob. W. Kujawski, *Śliwiński Jan*, w: *WiSB*, t. 2, Włocławek 2005, s. 184.

²³ Morawski, *Monografia Włocławka*, s. 347.

²⁴ Ustawa Towarzystwa z 1900 r. nie łączyła go z parafią i nie ograniczała działalności tylko do katolików (ArDWł, *Ustawa Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych*, Włocławek 1900). Natomiast statut Towarzystwa z 1926 r. zawęził jego działalność do niesienia pomocy ubogim katolikom, mieszkańcom Włocławka (ArDWł, *Statut Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych*, Włocławek 1926, s. 1).

cenie sierot, opiekę nad starcami i kalekami itp. Działalność szła w dwóch kierunkach: opieki nad starcami i kalekami oraz opieki nad dziećmi.

Opieka nad starcami i kalekami prowadzona była w oficynie przy ul. Przedmiejskiej 1, w której mieszkało 47 osób starszych i kalekich, w wieku 55–80 lat. Natomiast opiekę nad dziećmi Towarzystwo organizowało w budynku miejskim przy ul. Królewieckiej 24, gdzie założono w roku 1915 dla bezdomnych sierot Dom Sierot „Opatrzność”, w którym przebywało około 50 sierot w wieku od 3 do 15 lat, prowadzonym początkowo przez osoby świeckie. W kosztach utrzymania instytucji partycypowało miasto²⁵.

Kolejnym prezesem był następny proboszcz parafii św. Jana, ks. Feliks Mikulski, który pełnił tę funkcję do roku 1930, po nim prezesurę objął ks. Bolesław Kunka²⁶. Ostatni przedwojenny zarząd stanowili: prezes Tadeusz Gutowski, wiceprezesi Eugeniusz Kaczmarski i Karol Olszewski, skarbnik Aleksander Woźnicki, sekretarz Zygmunt Neuman, zarząd uzupełniali: Józefa Hajdowa, Józef Gąsior, Czesław Stańczak, ks. Bolesław Kunka. Po wojnie mimo braku kilku członków Zarządu, Towarzystwo nadal funkcjonowało pod tym kierownictwem²⁷. Próbowano oficjalnie podjąć działalność jeszcze po II wojnie światowej, co potwierdzają dokumenty z lat 1945–1946²⁸. Trudności stawiane jednak przez komunistyczne władze państwowe zablokowały możliwość oficjalnego zarejestrowania Towarzystwa.

3. Placówka Zgromadzenia we Włocławku

Wydaje się, że działalność wyżej wspomnianego sierocińca nie była wystarczająca, skoro kolejny proboszcz parafii św. Jana, ks. Feliks Mikulski, szukał sposobu na jego skuteczniejsze funkcjonowanie. Walentyna Olejnik, właścicielka pracowni szat liturgicznych, zainteresowała proboszcza znanym już wtedy ze swojej działalności wychowawczo-charytatywnej Zgromadzeniem Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi. Po wstępnych rozmowach z władzami Zgromadzenia, matka generalna Zofia Kończa wyraziła zgodę na założenie domu tego zgromadzenia we Włocławku i wysłała dwie siostry w celu zapoznania się z sytuacją. Siostry Helena Baranowska i Apolonia Sawicka spotkały się z ks. F. Mikulskim i z bp. Stanisławem Zdzitowieckim²⁹,

²⁵ Morawski, *Monografia Włocławka*, s. 347–349.

²⁶ ArGFRM, Kronika I, s. 11.

²⁷ ArDWł, Księga Protokołów Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych od zakończenia wojny 1939/45, s. 1–3.

²⁸ Przykładowo: ArDWł, Towarzystwo Wspomagania Biednych. Protokół nr 2.

²⁹ Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*, kol. 512–513.

a po powrocie złożyły sprawozdanie ze swej misji³⁰. Placówka prawdopodobnie powstała z myślą o siostrach posługujących w sierocińcu³¹, później potrzeby diecezji wymogły przyjsie siostr katechetek³².

3.1. Dom

Siostry do Włocławka przybyły w dniu 3 V 1919 r. i zamieszkały prawdopodobnie w ofiarowanym przez Leona Bojańczyka budynku dla Domu Sierot „Opatrzność”. Pierwotnym więc miejscem domu zakonnego była ul. Biskupia 8 (od 1930 ul. Łazienna 6), tam też siostry mieszkały do końca roku 1939. Wtedy to w styczniu i lutym 1940 władze niemieckie przejęły pod swój zarząd dom sierot, a siostronom nakazały opuścić Włocławek i udać się do wybranej miejscowości w Generalnej Guberni³³.

W czasie okupacji niemieckiej dwie z siostr przebywały nielegalnie we Włocławku, dlatego mieszkały w domach prywatnych, skrzętnie ukrywając przed władzami okupacyjnymi kim są. Można więc powiedzieć, że siedzibą domu zakonnego było miejsce zamieszkania siostr. A mieszkały najpierw u chorej matki ks. Franciszka Mączyńskiego³⁴, a następnie przy ul. Chmielnej u p. Żebrowskiej. W biurze meldunkowym funkcjonowały: jedna jako krawcowa, a druga jako pomoc domowa³⁵. Ze względów bezpieczeństwa następowały kolejne zmiany zamieszkania, i tak w roku 1942 siostry przebywały w domu Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi przy ul. Leśnej, w 1943 r. u p. Wartyńskiej przy ul. Kościuszki, a w końcu na Starym Rynku przy kościele św. Jana u p. Chojnackiej³⁶.

Bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych siostry wróciły do dawnego domu – sierocińca przy ul. Łazienniej 6. Do nich dołączyły inne siostry i podjęły remont zdewastowanego budynku. Przez kilka dni wegetowały w budynku sierocińca, jednak ze względu na przebudowę budynku i brak łóżek do spania, w dniu 21 I 1945 r. skorzystały z zaproszenia M. Gromczyńskiej i zamieszkały w jej domu przy ul. Łazienniej 7³⁷. Po przeprowadzeniu prac porządkowych ponownie zamieszkały w domu dziecka.

³⁰ ArGFRM, Kronika I, s. 1.

³¹ ArDWł, AKDWł, zak. II, 3, k. 1.

³² Tamże, k. 2.

³³ T. Frącek, B. Ziółkowski, *Majcher Anna*, w: WłSB, t. 4, Włocławek 2006, s. 88.

³⁴ Ciż, *Matulka Janina*, w: WłSB, t. 4, Włocławek 2006, s. 100.

³⁵ ArGFRM, Kronika I, s. 32.

³⁶ Tamże, s. 33.

³⁷ ArGFRM, Złota Księga, s. 318.

Siostry po wojnie prowadziły Dom Dziecka dla Sierot Wojennych z Przedszkolem „Wiosna”, a także Przedszkole Parafialne „Caritas” przy ul. Gdańskiej³⁸. Wydaje się, że w 1946 r. było siedem sióstr, które mieszkały w Domu Sierot. Wtedy też władze nakazały siostrom w ciągu 24 godzin opuścić budynek Domu Dziecka, co było wtedy niemożliwe³⁹. Doprowadziło to do ponownego, ale już formalnego zamieszkania sióstr u p. Gromczyńskiej przy ul. Łaziennej 7; najpierw siostry wynajmowały ten dom, a później został on testamentalnie zapisany Zgromadzeniu⁴⁰.

Ważnym wydarzeniem dla domu było objęcie rządów w diecezji włocławskiej przez bp. Antoniego Pawłowskiego w roku 1954⁴¹. Tenże biskup, zapewne znający to zgromadzenie już wcześniej, prawdopodobnie z Warszawy, otoczył dom swoją wielką życzliwością. Sam i ze swoją matką (Kamila Pawłowska) wielokrotnie gościł u sióstr, zwłaszcza na Wigilii i w okresie bożonarodzeniowym⁴², na Wielkanoc⁴³, a także przy innych okazjach⁴⁴.

O tym, jak trudna była sytuacja Kościoła na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku, niech świadczą dwa fakty. Pierwszy: dwie z sióstr, Idalia Przybylska i Katarzyna Drelich, 1 września 1960 r. podjęły naukę w liceum, a już w połowie września wizytator szkolny nakazał usunąć obie siostry-uczennice z placówki⁴⁵. Drugim niech będzie to, że dom, w którym znajdowała się siedziba Zgromadzenia we Włocławku, do roku 1962 podlegał publicznej gospodarce lokalowej, czyli w każdej chwili władze miejskie mogły umieścić tam lokatorów⁴⁶.

Na skutek dokonujących się w Polsce wydarzeń związanych z relacjami państwo – Kościół, zmienił się też cel istnienia domu. Na pierwszym etapie sens funkcjonowania domu związany był z prowadzeniem przez siostry domu dziecka i przedszkola, a także działalnością katechetyczną. Na kolejnym etapie był to dom, w którym mieszkały siostry emerytki. Współczesny etap

³⁸ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 89.

³⁹ ArGFRM, Kronika I, s. 40.

⁴⁰ Siostry w dniu 1 VII 1946 r. zawarły z M. Gromczyńską umowę dzierżawną na dwa lata, w 1948 r. – na trzy, w 1951 r. – na 5 lat. Ostatecznie testamentalnie przekazała, w zamian za opiekę nad nią, dom w dniu 20 II 1954 zgromadzeniu, wymieniając imiennie jako spadkobierczynię s. A. Majcher. Zob. ArGFRM, Kronika I, s. 41.

⁴¹ Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*, kol. 336–337.

⁴² ArGFRM, Kronika I, s. 59, 116, 161.

⁴³ Tamże, s. 117, 129.

⁴⁴ Tamże, s. 136, 151, 155, 167.

⁴⁵ Tamże, s. 96.

⁴⁶ Tamże, s. 119.

funkcjonowania domu związany jest z pracą siostr w katechezie i duszpa-sterstwie, w sądzie kościelnym i w kancelarii parafii katedralnej.

3.2. Kaplica

Kaplica jest niewątpliwie najważniejszym miejscem w domu zakon-ny. Pierwotna mieściła w budynku Domu Dziecka przy ul. Łaziennej 6 i taki stan trwał do roku 1940, gdy dom zamknięto. Kaplicę tę urządził i odprawił w niej pierwszą mszę ks. F. Mikulski w dniu 20 VI 1919 r.⁴⁷

W czasie II wojny światowej, gdy siostry zostały zmuszone do opu-śczenia budynku, wtedy zapewne jedyny czynny wówczas kościół św. Jana stanowił dla nich namiastkę kaplicy zakonnej.

W styczniu 1945 roku, gdy siostry wróciły do budynku Domu Dziecka, tam też na powrót urządziły kaplicę⁴⁸, choć już w innym pomieszczeniu (układ budynku został zmieniony przez Niemców w 1943 r.) i taki stan trwał do roku 1961, mimo iż siostry zostały zmuszone do zamieszkania przy ul. Łaziennej 7. Kaplica bowiem służyła zarówno siostronom jak i dzieciom i ich rodzicom. W dniu 23 VII 1945 r. siostry dostały zgodę Kurii Diece-zejalnej na otwarcie kaplicy półpublicznej i przechowywanie Najświętszego Sakramentu. Droga krzyżowa w tej kaplicy została erygowana przez o. Apo-linarego Żaka z włocławskiego klasztoru reformatów w dniu 8 VI 1957 r.⁴⁹

Jednak w roku 1961 trzeba było przenieść kaplicę z przedszkola do domu, w którym siostry mieszkały. Do nowej kaplicy matka generalna prze-kazała obraz św. Józefa, który wcześniej był w kaplicy domu w Czerniowcach i w kaplicy warszawskiego domu przy ul. Żelaznej, skompletowano też pozostałe wyposażenie. W dniu 14 X 1961 r. poświęcił ją bp A. Pawłowski, a następnie odprawił w niej pierwszą mszę. Dopelnieniem wyposażenia kaplicy była Droga krzyżowa, którą erygował o. dr Walenty Surnorz, franciszkanin z Nieszawy⁵⁰, oraz otrzymana od przełożonej prowincjalnej w dniu 22 II 1964 r. monstrancja, którą pobłogosławił bp A. Pawłowski⁵¹.

⁴⁷ Tamże, s. 112.

⁴⁸ Na skutek prac remontowych Niemcy pomieszczenie, w którym była kaplica, przerobili na kuchnię. Kaplicę umieszczono więc w nowym miejscu, na otwarcie której i przechowywanie Najświętszego Sakramentu uzyskano zgodę władz diecezjalnych 23 VII 1945 r. Zob. ArGFRM, Kronika I, s. 38. Erygowania w kaplicy Drogi krzyżowej w dniu 8 III 1957 r. dokonał reformat o. Apolinary Żak, w setną rocznicę powstania Zgromadzenia. Tamże, s. 63.

⁴⁹ Tamże, s. 38.

⁵⁰ Tamże, s. 112.

⁵¹ Tamże, s. 136.

Ze względu na upływ czasu i zmiany wynikające z reformy liturgicznej podjętej przez Sobór Watykański II, podejmowano w kaplicy kolejne prace. I tak w roku 1974 umieszczono w kaplicy nowe tabernakulum, ambonkę i nową Drogę krzyżową⁵², wcześniej zapewne zainstalowano nowy ołtarz. Obecny wystrój kaplicy jest efektem prac prowadzonych w roku 2008⁵³. Odnowioną kaplicę poświęcił 10 XI 2008 r. bp Wiesław Alojzy Mering⁵⁴.

Kaplica zakonna, oprócz tego, że służyła siostram do pogłębiania życia wewnętrznego, była też miejscem działalności wychowawczo-duszpasterskiej. Tu bowiem wielokrotnie miały miejsce spotkania z dziećmi i młodzieżą. I tak w roku 2006 było to spotkanie dla dziewcząt z gimnazjum⁵⁵. W następnym roku – spotkanie z dziećmi i młodzieżą⁵⁶. W roku 2011 odbył się w niej „Dzień ze św. Franciszkiem”, na którym obecnych było około 40 osób, zarówno ze szkoły podstawowej jak i gimnazjum; posługę sakramentalną sprawował o. Robert Konik⁵⁷. Z kolei w roku 2013 odbyło się spotkanie z dziećmi: klas II⁵⁸ i klas IV⁵⁹. W domu gościły również dzieci z Lubienia Kujawskiego z s. Bożeną Flisikowską⁶⁰.

Warto również zauważyć, że w swojej kaplicy siostry podjęły działania związane z szerzeniem kultu św. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, tworząc wspólnotę czcicieli tego świętego, która raz w miesiącu uczestniczyła w sprawowanej dla niej Eucharystii⁶¹.

3.3. Sprawy gospodarcze

Są one niewątpliwie związane są z działalnością każdej wspólnoty, również z funkcjonowaniem wspólnoty zakonnej. Na dochody wspólnoty składały się pensje lub emerytury sióstr mieszkających w domu. Z tych dochodów opłacano rachunki i kupowano środki potrzebne do bieżącej działalności.

⁵² Tamże, s. 193–195.

⁵³ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 5, 11, 26, 30, 50.

⁵⁴ Tamże, s. 38–40.

⁵⁵ ArDFRMWł, Kronika III, s. 131.

⁵⁶ Tamże, s. 147.

⁵⁷ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 142.

⁵⁸ Tamże, s. 176.

⁵⁹ Tamże, s. 200.

⁶⁰ Tamże, s. 234.

⁶¹ Tamże, s. 130, 168, 175, 177, 181, 193, 196, 201, 209, 223.

Siostry podjęły się dożywotniej opieki nad Marią Gromczyńską i Stanisławą Królikowską; wdzięczne za opiekę panie przekazały testamentalnie Zgromadzeniu swoje domy: ul. Łazienna 7 (testament z dnia 20 II 1954 r.)⁶² i Obrońców Stalingradu 49, obecnie Królewiecka (testament z dnia 31 XII 1953 r.)⁶³. W domu przy ul. Łaziennej zamieszkały siostry, budynek przy ul. Królewieckiej wydzierżawiły (umowa ustna) niejakiemu Kwiatkowskiemu, właścicielowi sąsiedniej posesji, w zamian za co, ten miał płacić dzierżawę w wysokości 2,5 tys. zł w dwóch ratach⁶⁴.

Budynek, w którym siostry mieszkały, nie był budowlą pierwszej młodości, stąd potrzebował ustawicznych działań renowacyjnych. Prace te były podejmowane wtedy, gdy siostry przełożone zgromadziły odpowiednie środki do ich podjęcia. Zapewne uzasadnione będzie stwierdzenie, że budynek ten, poza ścianami, posiada już wszystko nowe, a i same ściany też zostały wzmocnione przez fachowców. Celem niniejszej pracy nie jest wykazywanie podjętych prac, wobec czego wystarczy nadmienić, że prace remontowe były podejmowane w latach: 1961⁶⁵, 1968⁶⁶, 1972–1973⁶⁷, 1974⁶⁸, 1976–1977⁶⁹, 1983⁷⁰, 1988⁷¹, 1991⁷²; 1992⁷³, 1994⁷⁴, 1995–2001⁷⁵, 2002⁷⁶, 2006⁷⁷, 2008–2009⁷⁸. Do spraw gospodarczych zaliczyć należy również zakup samochodu dla domu w 2013 r.⁷⁹

⁶² Zapis testamentalny faktycznie przewidywał darowanie siostrom połowy posesji z domem, gdyż za drugą połowę siostry miały zapłacić siostrzeńcowi M. Gromczyńskiej kwotę 22760 zł. Pismem z 10 IV 1957 r. zainteresowany potwierdził przyjęcie tej kwoty. ArDFRMWł, Kronika I, s. 52.

⁶³ Tamże, s. 45, 51.

⁶⁴ Tamże, s. 128.

⁶⁵ Tamże, s. 115.

⁶⁶ Tamże, s. 173–174.

⁶⁷ Tamże, s. 185, 189, 190.

⁶⁸ Tamże, s. 196.

⁶⁹ ArDFRMWł, Kronika II, s. 17, 25.

⁷⁰ Tamże, s. 102.

⁷¹ Tamże, s. 142.

⁷² Tamże, s. 149, 151

⁷³ Tamże, s. 154, 157–158.

⁷⁴ ArDFRMWł, Kronika III, s. 19.

⁷⁵ Tamże, s. 31–32, 75, 76.

⁷⁶ Tamże, s. 83.

⁷⁷ Tamże, s. 125, 129.

⁷⁸ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 5, 11, 26, 30, 50

⁷⁹ Tamże, s. 206.

3.4. Siostry

Siostry zamieszkujące dom Zgromadzenia i osoby z nimi związane stanowią o sile oddziaływania domu na otaczającą rzeczywistość. Niewątpliwie istotną rolę w placówce spełnia przełożona, dlatego najpierw wykażemy siostry przełożone, bo przecież one podejmują decyzje związane z funkcjonowaniem domu. Pierwszą przełożoną w latach 1919–1921 była s. Józefa Chmura⁸⁰; drugą pomiędzy rokiem 1921 a 1926 Aniela Ptaszkówna⁸¹; następnie w latach 1926–1928 Prakседа Karpińska⁸²; czterokrotnie w latach 1928–1934, 1938–1945, 1947–1953 i 1956–1959 Anna Weronika Majcher⁸³; w latach 1934–1938 Anna Bilaska⁸⁴; 1945–1947 Zofia Szczurówna⁸⁵; 1953–1956 Franciszka Koska⁸⁶; 1959–1961 Zofia Gertruda Bielówka⁸⁷; 1961–1965 Petronela Staszak⁸⁸; 1965–1972 Joachima Domurat⁸⁹; 1972–1978 Weronika Jakobina Meclik⁹⁰; 1978–1982 Stanisława Krystek⁹¹; 1982–1986 Marietta Zabel⁹²; 1986–1992 i 1995–2001 Genowefa Łączak⁹³; 1992–1995 Sebastiana Umińska⁹⁴; 2001–2010 Grażyna Orłowska, po niej od roku 2010 s. Ewa Burzało⁹⁵. Razem był siedemnaście przełożonych.

Poniżej przedstawimy tabelaryczny wykaz – jak się wydaje – wszystkich sióstr pracujących we Włocławku; nie będziemy się w tym miejscu zajmować ich działalnością, gdyż o wielu z nich powiemy w innym miejscu tego artykułu. Nie jest łatwo, posiadając jedynie skromne dane znajdujące się w „Kronice Domu”, odtworzyć nazwiska sióstr posługujących we Włocławku, jednak podejmiemy się przynajmniej imiennego ich wymienienia. W tabelce, która została umieszczona poniżej, zostały

⁸⁰ Kronika I, s. 2, 3.

⁸¹ Tamże, s. 3, 8.

⁸² Tamże, s. 8.

⁸³ Tamże, s. 8, 19, 25, 29, 42, 49, 56, 89.

⁸⁴ Tamże, s. 19, 25.

⁸⁵ Tamże, s. 38, 42.

⁸⁶ Tamże, s. 54–84.

⁸⁷ Tamże, s. 89–112.

⁸⁸ Tamże, s. 112–146.

⁸⁹ Tamże, s. 146–186.

⁹⁰ Tamże, s. 186. ArDFRMWł, Kronika II, s. 31.

⁹¹ Tamże, s. 31, 92.

⁹² Tamże, s. 92, 136.

⁹³ Tamże, s. 136, 154. ArDFRMWł, Kronika III, s. 31, 74.

⁹⁴ ArDFRMWł, Kronika II, s. 154; Kronika III, s. 31.

⁹⁵ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 110.

podane: imię (imiona) i nazwisko, okres przebywania w domu (jeżeli to możliwe, zostaną przedstawione lata pobytu od – do lub lata, w których występują). Siostry wymienione zostaną chronologicznie, podstawą był rok przybycia do Włocławka. Wykaz przedstawia 79 sióstr, które pracowały w domu włocławskim.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pobytu, występuje	Posługa
1.	Józefa Chmura	1919–1921	kierowniczką, przełożona
2.	Zofia Sawicka	1919–1921	wychowawczynie
3.	Anna Gałka	1919–1921	kucharka
4.	Aniela Ptazkówna	1921–1926	przełożona
5.	Janina Jadwiga Matulka (Matulska)	1921; 1924–1939; 1939–1846; 1954	kucharka, intendentka
6.	Anna Weronika Majcher	1921–1945; 1947–1954; 1956–1959; 1967–1976	przełożona, kierowniczką, katechetka, prowincjalna, wychowawczynie, emerytka
7.	Justyna Czesława Moczarska	25 VIII 1922 – 1934	katechetka
8.	Józefa Gertruda Błaszczak	15 IX 1925 – 1928	katechetka, wychowawczynie
9.	Prakseda Karpińska	1 IX 1924 – 1928	przełożona
10.	Stanisława Wojtycka	1923–1926	
11.	Franciszka Jadwiga Wojciechowska	15 VII 1923 – 1926	wychowawczynie
12.	Jadwiga Karbowniczek	12 VI 1929 – 1934	wychowawczynie
13.	Anna Bilka	9 X 1926; 1934–1939	przełożona
14.	Maria Buś	1934	
15.	Wanda Szeliga	1934	wychowawczynie
16.	Aniela Zwolak	1934–1940	szwaczka
17.	Benigna ...	1939–1940	
18.	Barbara Noga	1945–1947	wychowawczynie
19.	Maria Tyszkowska	1945(V) – 1947(IV)	kucharka
20.	Franciszka Koska	1945(VI) – 1956	wychowawczynie, kierowniczką, przełożona
21.	Zofia Szczurówna	1945–1947	przełożona, katechetka
22.	Józefa Gessing	1946	wychowawczynie
23.	Stanisława Piskorek	1947–1953	wychowawczynie
24.	Apolonia Marek	1947–1949	kucharka
24.	Maria Zagrzejewska	1949–1952	kancelaria przedszkola
25.	Józefa Cybulska	1949	kucharka
26.	Maria Zebrak	1949–1953	kucharka
27.	Józefa Krystyna Czaplanka	1949–1956	wychowawczynie

28.	Irena Siejak		pomoc wychowawcy
29.	Łucja Dobrowolska	1953–1954	pomoc wychowawcy, pomoc w kancelarii
30.	Pelagia Seweryna Jasińska	1953–1959; 1982	wychowawczyni
31.	Katarzyna Elżbieta Pawełka	1953–1954	kucharka
32.	Janina Wasilewska	1954–1957	pom. wychowawcy, zakrystianka
33.	Zofia Gertruda Bielówka	1954–1961	wychowawczyni, przełożona, kierowniczką
34.	Agnieszka Ludwika Pałys	1954–1957	kucharka
35.	Matylda Idalia Przybylska	1954–1960; 1993–2000; 2010–2012	księgowa, kancelaria, emerytka
36.	Błażeja Kosak	1957–1959	kucharka
37.	Chryzostoma Graja	1957–1961	pom. wychowawcy
38.	Mechtylda Kapel	1959–1962	kucharka
39.	Bożena Kisiel	1959–1960	wychowawczyni
40.	Katarzyna Drelich	1960	
41.	Cyryla Burdelska	1960–1961	księgowa
42.	Wincenta Szaniawska	1961–1962	
43.	Petronela Staszak	1961–1965	przełożona, katechetka
44.	Maria Głowska	1961–1965	emerytka
45.	Teresa Sieczko	1961–1976; 1984	malarka
46.	Kazimiera Matuszewska	1962	
47.	Zofia Gałka	1962–1963	kucharka
48.	Ewelina Iwanicka	1963–1964	
49.	Joanna (Romualda) Prętka	1963–1964; 1974–1982	kucharka
50.	Weronika Śnieżek	1964–1976; 1987–1988	
51.	Franciszka Ożóg	1964–1969	kucharka
52.	Maria Andrzeja Dominiczak	1965–1969; 2003	kuria, emerytka
53.	Dominika Fic	1967–1968	
54.	Joachima Domurat	1965–1972	przełożona
55.	Anna Kasprzak	1969–1970	kucharka, z-ca przeł.
56.	Władysława Sikorska	1970–1971	kucharka
57.	Feliksa Choina	1971–1974	kucharka
58.	Weronika Jakobina Meclik	1972–1978	przełożona
59.	Józefa Czarzasta	1977–1982	kancelaria
60.	Stanisława Krystek	1978–1982	przełożona
61.	Gonzaga Trafisz	1982 (I–IV)	kancelaria
62.	Teresa Kaczmarek	1982–1984	kancelaria

63.	Marietta Zabel	1982–1986	przełożona
64.	Genowefa Łączak	1982–2003	caritas, archiwum, sąd, przełożona
65.	Zdzisława Regina Żylińska	1984(II–VIII); 2001–2003	kancelaria
66.	Janina Gadowska	1985–1988	
67.	Daniela Magdziarz	1984–1993, 2003–2019	kancelaria
68.	Janina Kapel	1989(VII) – 1992	
69.	Sebastiana Umińska	1992–1995	przełożona
70.	Grażyna Orłowska	1992–2010	katechetka, przełożona
71.	Ludmiła Wołczyńska	2000–2001	kancelaria
72.	Aleksandra Łojewska	2001–2002	polonistka u Długosza
73.	Aniela Czapczyk	2003–2011	sąd
74.	Teresa Ogorzała	2004–2005	kucharka
75.	Ewa Burzało	2010–2019	przełożona, katechetka
76.	Katarzyna Piątkowska	2011–2013	sąd
77.	Maria Chorostkowska	2012–2015	kucharka
78.	Anna Nowakowska	2013–2019	sąd
79.	Sabina Preuss	2015–2016	kucharka

3.5. Życie duchowe

Siostry zgodnie ze swoimi konstytucjami kształtowały i pogłębiały swoją duchowość w ramach modlitw codziennych, odbywanych rekolekcji i pielgrzymek⁹⁶ organizowanych przez Zgromadzenie⁹⁷, a także innych działań związanych z konkretnym kierunkiem działalności w ramach wykonywanej posługi. Z tym związane były obchody jubileuszów życia zakonnego⁹⁸ i wzajemne odwiedziny w sąsiednich domach Zgromadzenia⁹⁹, a także współpraca z innymi zgromadzeniami¹⁰⁰.

⁹⁶ ArDFRMWł, Kronika II, s. 2, 6, 70; Kronika III, s. 104 (piesza pielgrzymka do Częstochowy); Kronika IV, s. 120, 180 (pielgrzymka do Świnic Warckich); s. 215 (pielgrzymka piesza do Skępego), s. 216 (pielgrzymka autokarowa do Obór), s. 283 (piesza pielgrzymka do Częstochowy), s. 287 (pielgrzymka pokutna z Konina do Lichenia).

⁹⁷ ArDFRMWł, Kronika II, s. 99 (dzień ekspiacji w prowincji i czuwanie przed przyjazdem do Polski Jana Pawła II – 1983).

⁹⁸ ArGFRM, Kronika I, s. 188; ArDFRMWł, Kronika II, s. 12, 15, 29, 69, 103, 110; Kronika III, s. 43, 82, 103; Kronika IV, s. 247.

⁹⁹ ArDFRMWł, Kronika II, s. 42.

¹⁰⁰ Współpraca z ss. albertynkami w świetlicy przy ul. Gdańskiej, ArDFRMWł, Kronika III, s. 107,119; Peregrynacja obrazu „Ecce Homo” u ss. Albertynek, Kronika IV, s. 154.

Korzystały także z ogólnej posługi Kościoła katolickiego, a więc uczestniczyły w poszczególnych etapach (latach) Wielkiej Nowenny, spotkaniach soborowych¹⁰¹, uroczystościach milenijnych¹⁰², nawiedzeniu obrazu Matki Bożej Częstochowskiej¹⁰³, pielgrzymkach do Polski Jana Pawła II¹⁰⁴, brały udział w kulcie ks. Jerzego Popiełuszki¹⁰⁵, a także w spotkaniach organizowanych przez „Radio Maryja”¹⁰⁶ i Telewizję „Trwam”, a ponadto w akcjach diecezjalnych¹⁰⁷. Siostry przeżywały też wydarzenia związane z uroczystościami zarówno Zgromadzenia¹⁰⁸ jak i Założyciela¹⁰⁹. Włączały się w życie religijne parafii, zarówno tej, na terenie której znajdował się ich dom, jak i tej, w której aktualnie posługiwały.

3.6. Kapelani i spowiednicy

Pierwszym znanym kapelanem sióstr był wymieniony w roku 1919 ks. prof. Władysław Służalek, w latach 1931–1949 ks. prof. Stefan Biskupski¹¹⁰, od 1949 r. ks. Tadeusz Guzenda, w roku 1954 ks. Stanisław Piotrowski¹¹¹. Później następuje grupa kapłanów ze Zgromadzenia Księży Marianów, którzy pełnili tę posługę; byli to: w 1957 r. ks. Józef Hermanowicz¹¹², w 1958 r. ks. Eugeniusz Ogiński, w latach 1961–1964 ks. Józef Dauszut

¹⁰¹ ArGFRM, Kronika I, s. 134.

¹⁰² Tamże, s. 146.

¹⁰³ Tamże, s. 145; ArDFRMWł, Kronika II, s. 9, 18.

¹⁰⁴ Tamże, s. 149.

¹⁰⁵ ArDFRMWł, Kronika III, s. 11; Kronika IV, s. 192.

¹⁰⁶ ArDFRMWł, Kronika III, s. 10.

¹⁰⁷ Tamże, s. 22, 40, 43, 60; Kronika IV, s. 128, 146, 150, 163, 196, 229, 268, 300, 295, 348, 350, 365.

¹⁰⁸ ArGFRM, Kronika I, s. 74 (setna rocznica powstania Zgromadzenia); ArDFRMWł, Kronika III, s. 49, 51, 130 (każdego 17 dnia miesiąca odprawiana jest w katedrze msza przed 150. rocznicą powstania Zgromadzenia), s. 136 (150. rocznica powstania Zgromadzenia), s. 140 (uroczystości rocznicowe u św. Jana), s. 152 (zakończenie jubileuszu Zgromadzenia).

¹⁰⁹ ArGFRM, Kronika I, s. 140; ArDFRMWł, Kronika II, s. 7, 94; Kronika III, s. 37, 67, 78, 84 (beatyfikacja Założyciela), s. 86 (pierwsza msza o bł. Felińskim), s. 88 (diecezjalne dziękczynienie za Założyciela); Kronika IV, s. 52 (kanonizacja), 132–138 (dziękczynienie za kanonizację), 168 (rocznica kanonizacji); s. 175, 177, 181, 193, 196, 201, 204, 209, 223 (spotkanie czcicieli św. Zygmunta Sz. Felińskiego).

¹¹⁰ ArGFRM, Kronika I, s. 13, 44; A. Petrani, *Stefan Biskupski*, w: EK, t. 2, Lublin 1995, kol. 619–620.

¹¹¹ ArGFRM, Kronika I, s. 52; K. Rułka, *Piotrowski Stanisław*, w: WłSB, t. 2, Włocławek 2005, s. 140–143.

¹¹² ArGFRM, Kronika I, s. 74.

– ojciec duchowny kleryków mariańskich¹¹³. Po jego śmierci przychodziło z posługą jeszcze kilku księży z tego zgromadzenia. Powrócono jednak do posługi kapłanów diecezjalnych i tak od 21 XI 1966 r., kapelanem był ks. mgr S. Szczeblewski¹¹⁴, wspierał go ks. dr Franciszek Józwiak¹¹⁵. Po nim funkcję kapelan pełnił ks. Jerzy Piasecki w latach 1967–1975. Kolejnym w roku 1975 był ks. Zdzisław Rogalski, prefekt Wyższego Seminarium Duchownego¹¹⁶. Dłużej, bo w latach 1976–1981, posługiwał ks. Witold Kołodziejski¹¹⁷. Przez kolejny rok 1981 kapelanem był ks. Wojciech Frątczak¹¹⁸. Następnie w kolejnych latach 1982–1983 ks. Marian Włosiński¹¹⁹. Od roku 1983 do czasów obecnych posługę kapelana pełni ks. Janusz Gręźlikowski¹²⁰. Częstotliwość sprawowanych mszy w kaplicy zakonnej była bardzo różna, od mszy sprawowanej codziennie do mszy coniedzielnych lub okazjonalnych.

Bezpośrednim kształtowaniem sumień siostr zajmowali się spowiednicy. Dzielono ich na zwyczajnych (tygodniowych) i nadzwyczajnych (kwartalnych), choć dla naszych rozważań nie jest to istotne. Zazwyczaj kapłani do tej posługi byli mianowani przez władzę diecezjalną na trzyletnią kadencję, dlatego też podane lata mogą oznaczać początek kadencji. Pierwszymi wymienionymi spowiednikami posługującymi w sakramencie pokuty byli: ks. prof. Antoni Bogdański¹²¹ 1921–1923 i ks. Piotr Czapla (ówczesny rektor seminarium wrocławskiego) 1921–1928¹²². Kolejny to ks. Henryk Kaczorowski (także rektor seminarium), posługujący zapewne w latach 1923–1931¹²³. W latach 1931–1935 posługiwali ks. Tadeusz Guzenda¹²⁴, ks. Włodzimierz Krchniak i ks. Franciszek Mączyński¹²⁵. Od roku 1935 posługę spowiednika rozpoczął ks. Jan Adamecki i pełnił ją

¹¹³ Tamże, s. 115, 133.

¹¹⁴ Tamże, s. 151.

¹¹⁵ Tamże, s. 160.

¹¹⁶ ArDFRMWł, Kronika II, s. 1.

¹¹⁷ Tamże, s. 12, 74.

¹¹⁸ Tamże, s. 74.

¹¹⁹ Tamże, s. 99, 117.

¹²⁰ Tamże, s. 118, 147; Kronika III, s. 27, 51, 86, 103; Kronika IV, s. 38–40, 160, 173, 177, 193, 206, 224, 230.

¹²¹ W. Tomaszewski, *Antoni Bogdański, profesor WSD, działacz harcerski*, w: *Zasłużeni dla Wrocławia*, Wrocław 1991, s. 30–31.

¹²² ArGFRM, Kronika I, s. 3.

¹²³ Tamże, s. 8.

¹²⁴ J. Nowak, *Guzenda Tadeusz Roman*, w: *WłSB*, t. 6, Wrocław 2011 s. 42–44.

¹²⁵ ArGFRM, Kronika I, s. 13.

zapewne do wybuchu wojny, natomiast w tym samym roku rozpoczynający posługę ks. Franciszek Korszyński (rektor Wyższego Seminarium Duchownego), pełnił ją prawdopodobnie do święceń biskupich¹²⁶. W latach 1945–1962 spowiednikiem był ks. Jan Oświeciński (inspektor Niższego Seminarium)¹²⁷. Kolejnym spowiednikiem był w latach 1949–1952 ks. Stanisław Tywonek (ojciec duchowny seminarium duchownego), a w latach 1957–1960 ks. Leon Dębowski¹²⁸ (ojciec duchowny seminarium wrocławskiego, późniejszy rektor)¹²⁹. Kolejna grupa spowiedników to reformaci z klasztoru wrocławskiego: od 16 XII 1966 do 1971 r. gwardian o. Mieczysław Kierzkowski¹³⁰, prawdopodobnie równolegle z nim był do 11 VIII 1971 r. o. Józef Gołas¹³¹, a od roku 1971 o. Julian Kapałko.

Szkoda, że kolejne siostry kronikarki nie wpisywały do „Kroniki Domu” nazwisk kapłanów pełniących posługę spowiedników. Jednak, jak z powyższego zestawienia widać, siostry bardzo wysoko ceniły sobie posługę spowiedników, wobec czego do tej posługi prosiły kapłanów wyrobionych duchowo i posiadających doświadczenie sakramentalne.

4. Działalność placówki wrocławskiej

Działalność Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Maryi w latach 1919–1939 związana była z sierocińcem i posługą katechetyczną. W czasie II wojny światowej siostry prowadziły dalej dzieło opieki nad dziećmi, a przede wszystkim zajmowały się tajnym nauczaniem. Po wojnie nieco zmienił się sposób działania Zgromadzenia we Wrocławku, gdy władze państwowe doprowadziły do odebrania siostrzemu domu dziecka. Siostry co prawda jeszcze prowadziły przedszkole, ale już pod nadzorem państwowego „Caritas”, a w końcu i tego zostały pozbawione.

Do pewnego czasu siostry zajmowały się jeszcze katechezą w szkole, a następnie już tylko katechezą przyparafialną.

Kolejny etap istnienia domu związany był z posługą sióstr w Kurii Diecezjalnej Wrocławskiej, Sądzie Kościelnym Diecezji Wrocławskiej, kancelarii parafii katedralnej, a także z działalnością katechetyczno-wychowawczą, po powrocie katechezy do szkół.

¹²⁶ Tamże, s. 19, 38.

¹²⁷ Tamże, s. 38, 90.

¹²⁸ K. Rulka, *Dębowski Leon*, w: WISB, t. 6, Wrocław 2011, s. 22–24.

¹²⁹ ArGFRM, Kronika I, s. 71.

¹³⁰ Tamże, s. 151, 184.

¹³¹ Tamże, s. 182.

4.1. Domy dziecka i przedszkola

4.1.1. Dom Sierot „Opatrzność”

Powstał on w roku 1915, był prowadzony przez Włocławskie Towarzystwo Wspomagania Biednych w budynku własnym, przekazanym przez miasto przy ul. Królewieckiej 24; prowadzony był przez osoby świeckie.

Najprawdopodobniej zauważono, że ten sposób funkcjonowania ochronki jest niewystarczający, ze względu na szczupłość miejsca, jak i niewystarczające środki materialne. Postanowiono więc podnieść standard instytucji. Nowym lokum był budynek murowany, z boiskiem, który ofiarował już w 1918 r. Leon Bojańczyk (pierwotnie ul. Biskupia 8, a od 1930 r. ul. Łazienna 6), a następnie sprowadzono Siostry Franciszkanki Rodziny Maryi do jego prowadzenia¹³². Pierwotny skład sióstr pod kierunkiem s. Józefy Chmury przybył 3 V 1919 r., choć prawdopodobnie nowa organizacja domu napotykała na jakieś trudności, zapewne związane z kosztami właściwego prowadzenia przytułku. Ponieważ Wydział Dobroczyńności we Włocławku dopiero w 1920 r. zwrócił się do władz Zgromadzenia, aby przejęło ono opiekę nad Domem Sierot we Włocławku, stąd prośba sióstr skierowana do biskupa włocławskiego z 15 IX 1920 r. o odpowiednie zezwolenie, na co pozytywną odpowiedź wystawiono już 20 IX 1920 r.¹³³

Wydaje się jednak, że siostry już od 1919 r. podjęły obowiązki w przytułku. Sytuacja nie była łatwa. Ochronka mogła przyjąć 50 dzieci, 30 dziewczynek i 20 chłopców w wieku od 6 do 15 lat, choć gdy siostry przejmowały opiekę nad domem, było 35 dzieci, pod opieką czterech osób świeckich. Niewystarczające środki powodowały, że dom był zaniedbany higienicznie, w sypialni czarne żelazne łóżka z siennikami bez bielizny pościelowej, nakryte czarnymi kocami z małymi poduszkami. W jadalni cztery stare długie ławki szkolne, przy których dzieci zarówno jadły, jak i odrabiały zadania szkolne. W umywalni trzy dziurawe miednice i 10 wspólnych ręczników. Spora liczba dzieci (20 osób) była chora na jaglicę, ale przebywały one wspólnie ze zdrowymi¹³⁴.

Działalność sióstr poszła w kierunku utrzymania zdrowia i wprowadzenia zasad higienicznych wśród dzieci. W tym celu lekarz-okulista

¹³² W. Frątczak, *Kościół rzymskokatolicki we Włocławku w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, w: *Włocławek – dzieje miasta*, red. J. Staszewski, t. 2, Włocławek 2001, s. 221–235.

¹³³ W. Kujawski, *Diecezja kujawsko-kaliska*, Włocławek 2011, s. 336.

¹³⁴ ArGFRM, Kronika I, s. 2–3.

Olszewski w Opiece Społecznej przebadał wszystkie dzieci zarażone jaglicą i odseparowano je od dzieci zdrowych, nie dopuszczając do dalszego rozwoju choroby. Dbając o należyte wychowanie i naukę dzieci, siostry poświęciły też czas na odbywanie odpowiednich pogadanek, rozrywek i umysłowy rozwój opuszczonych i zaniedbanych dzieci. Doprowadzono również do porządku otoczenie domu, a starsze dzieci, widząc zaangażowanie sióstr, same chętnie pomagały¹³⁵.

Podstawą materialną utrzymania domu były składki Towarzystwa Wspomagania Biednych, a także zdobyte przez jego członków produkty żywnościowe od okolicznych ziemian lub gotówka zebrana od pracowników umysłowych. Siostry pracowały bezinteresownie, ale urządzając z dziećmi przedstawienia zdobywały również fundusze na utrzymanie domu. W ostateczności, gdy brakowało środków, sprawę ratował ks. Mikulski. W celu zdobycia funduszy na odzież, obuwie i bieliznę dla dzieci oraz potrzebne sprzęty dla domu¹³⁶, Towarzystwo urządziło loterię i kwestę uliczną, którą dzieci wsparły swoimi występami¹³⁷. Również władze miejskie wspierały przytułek swoimi subwencjami¹³⁸, a przytułek składał sprawozdania ze swej działalności¹³⁹.

W dniu 1 X 1921 r. obowiązki wychowawczyni i kierowniczką Domu Sierot „Opatrzność” objęła s. Anna Majcher. Wspólnie z ks. Feliksem Mikulskim ustawicznie zabiegała o środki na funkcjonowanie Domu i potrzeby wychowanków, m. in. przy pomocy finansowej Związku Ziemianek Polskich organizowała coroczne kolonie dla wszystkich dzieci placówki, głównie w Brześciu Kujawskim¹⁴⁰.

Powoli działalność sióstr zaczęła przynosić widoczne rezultaty; została wyleczona jaglica, wygląd i humory dzieci znacznie się poprawiły. Urządzono umywalnie z wieloma kranami bieżącej wody, a pod nimi długą blaszaną umywalkę. Każde dziecko otrzymało swój własny ręcznik, kubeczek i szczoteczkę do mycia zębów, ponadto mydło i proszek.

¹³⁵ Tamże, s. 3.

¹³⁶ ArPTOWł, Akta m. Włocławka, Subsydium dla Domu Sierot „Opatrzność” przy ul. Biskupiej, rok 1929, k. 1.

¹³⁷ ArGFRM, Kronika I, s. 3.

¹³⁸ ArPTOWł, Akta m. Włocławka, Subsydium dla Domu Sierot „Opatrzność” przy ul. Biskupiej, rok 1928, k. 6. Akta sprawozdawcze Instytucji Opiekuńczych we Włocławku rok 1939/40.

¹³⁹ ArDWł, Towarzystwo Wspomagania Biednych, Sprawozdanie z działalności Domu Sierot „Opatrzność” za okres od 1.04.1937 do 1.06.1938.

¹⁴⁰ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 88.

Przybory do mycia dzieci stawiały na półkach, nad umywalką, a ręczniki wieszaly na haczykach¹⁴¹.

W 1926 r. wielką pomoc dla Domu Sierot okazał ówczesny wicewojewoda warszawski Stefan Łopatto, który przytułek poznał w czasie wizytacji, po której polecił zwołać zebranie Towarzystwa i Kierownictwa Domu; w czasie rozmowy z tym gronem przyrzekł subwencje wojewódzkie. Za te pieniądze wyposażono sypialnię i jadalnię, a także zakupiono przybory szkolne. Wielką radością dla sióstr było to, że ich praca wychowawcza przynosiła rezultaty, gdyż wychowankowie czynili znaczne postępy w nauce¹⁴².

Zapewne od roku 1927 młodzież ochronki, po ukończeniu szkoły podstawowej, kształciła się dalej zawodowo, by w ten sposób przygotować się do samodzielnego życia. Młodzież ta po odejściu z domu nadal utrzymywała kontakty z siostrami i młodszymi kolegami. Z roku 1928 pochodzi wiadomość, że do zakładu kieruje dzieci Miejski Wydział Opieki Społecznej, wspierając utrzymanie skierowanych dzieci sumą 20 zł miesięcznie¹⁴³.

W 1929 r. pojawił się problem z dziećmi, które z sierocińca przekazywano do rodzin, ponieważ tam, gdzie zostały przyjęte, traktowano je jako pomoc do pracy, stąd często uciekały i wracały do przytułku. To postawiło kwestię przygotowania młodzieży do samodzielnej pracy zarobkowej. Ustalono, że wychowankowie pozostają w zakładzie do momentu ukończenia szkoły zawodowej, której wybór zależeć będzie od samego zainteresowanego, biorąc pod uwagę jego zainteresowania, zdrowie i zdolności. M.in. kilka wychowanek ukończyło kurs buchalterii, a chłopcy kurs introligatorski, po zdaniu którego przenieśli się na mieszkanie do rodzin i pracowali w wyuczonym zawodzie¹⁴⁴. To spowodowało, że wydłużył się czas pobytu wychowanków w zakładzie do 18 roku życia. Ponadto podniósł się poziom naukowy, gdyż zdolniejsze dzieci podciągały słabsze¹⁴⁵.

Dzieci z Domu Sierot „Opatrzność” przez swoje opiekunki były przygotowywane do I Komunii świętej, czyniono to zarówno od strony duchowej jak i materialnej. Siostry wdrażały je w należyte rozumienie sakramentów, usposabiały do życia prawdziwie chrześcijańskiego zbud-

¹⁴¹ ArGFRM, Kronika I, s. 6.

¹⁴² ArPTOWI, Akta m. Włocławka, Subsidium dla domu Sierot „Opatrzność” przy ul. Biskupiej, z 1929, k. 4. Urząd pełnił do końca października 1929. Zob. ArGFRM, Kronika I, s. 45.

¹⁴³ Tamże, s. 8.

¹⁴⁴ Tamże, s. 10–11.

¹⁴⁵ Tamże, s. 11.

wanego na Bożych przykazaniach i uczynkach miłosierdzia, pobudzały do zdobywania cnót. Równocześnie starano się dla nich zdobyć nową bieliznę osobistą, odświętne ubranie, pamiątki komunijne¹⁴⁶.

W 1932 r. z urzędu wicewojewody warszawskiego odszedł Stefan Łopatto, spowodowało to również zakończenie dopływu subwencji. Braki te ze zdwojonym zapalem próbowały zniwelować ziemianki kujawskie, które zasilają zakład produktami żywnościowymi, odzieżą i gotówką. Wśród wychowanków oprócz absolwentów szkół średnich-zawodowych, pojawiają się również tacy, którzy po skończeniu seminarium nauczycielskiego podejmowali pracę jako nauczyciele, m.in. Irena Szparkowska¹⁴⁷.

Dzieci z Domu Dziecka „Opatrzność” w 1935 r. wyjechały na kolonie, jedna grupa do Brześcia Cukrowni do Izabeli Krzymuskiej, a druga do Kazimierzy Dzierzbickiej do Osłonek, również na Kujawach¹⁴⁸.

Wiosną 1939 r. Dom Dziecka zorganizował „Koncert w Obłokach”, w ramach którego zbierano fundusze na działalność ochronki. Na koncert wydrukowano zaproszenia przeznaczone dla obywateli ziemi kujawskiej i dobrzyńskiej, które można było otrzymać za odpowiednią opłatą¹⁴⁹.

Z powodu zbliżającej się wojny kierownicy jednostek wychowawczych otrzymali polecenie ukończenia różnych kursów, i tak s. A. Majcher ukończyła kursy: komendantów obrony przeciwlotniczej – domów mieszkalnych, ratowniczo-sanitarny, samoobrony. Również wychowankowie zostali przeszkoleni na wypadek działań wojennych. Dla każdego dziecka przygotowano gazę i odpowiedni płyn na maskę przeciwgazową, a na wypadek przymusowej ucieczki z domu, każde dziecko miało przygotowany plecak na konieczne rzeczy¹⁵⁰.

Po wybuchu wojny siostry odesłały 20 dzieci do krewnych, a 6 IX 1939 r. siostra A. Majcher z siostrami Janiną Matulką i Benigną¹⁵¹ ewakuowała 40 wychowanków najpierw do Brześcia Kujawskiego i Rzadkiej Woli, a następnie do Chocenia. Dwie natomiast z sióstr, Anna Bilska i Aniela Zwolak, pozostały w sierocińcu. Z nieudanej ewakuacji siostry powróciły do zdewastowanego już sierocińca, którym kierowała s. Anna jeszcze do końca 1939 roku. W dniu 1 I 1940 r. zarząd nad domem przejęła admini-

¹⁴⁶ Tamże, s. 13.

¹⁴⁷ Tamże, s. 17.

¹⁴⁸ Tamże, s. 24.

¹⁴⁹ Tamże, s. 28.

¹⁵⁰ Tamże, s. 28.

¹⁵¹ Tamże, s. 29.

stracja niemiecka¹⁵², a konkretnie Greta Gutmann, Niemka pochodząca z nad Morza Czarnego. Siostry w tym czasie utrzymywały kontakt z dziećmi z Domu Sierot „Opatrzność” przez Marię Rzeczkowską, będącą wychowanką sióstr, oraz kucharkę Sabinę Kozłowską. Spotkania i lekcje odbywały się w nim potajemnie, na strychu, we wczesnych godzinach porannych, gdy personel niemiecki jeszcze nie przyszedł do pracy. Nauka przed I Komunią świętą trwała około 2 miesięcy, a przyjęły ją dzieci w sierpniu 1941 r. W tych działaniach wspierał siostry ówczesny proboszcz parafii św. Jana, ks. Karol Schwartz, i ks. Józef Zięciak; byli to kapłani sprowadzeni z Pomorza, ich posługa bardziej sprowadzała się do bycia urzędnikiem stanu cywilnego, jej zakres został określony przez okupanta. Mszę mogli odprawiać jedynie w soboty i niedziele, nie wolno im było urządzać pierwszych piątków miesiąca, wobec czego spowiadali i udzielali Komunii w domach prywatnych. Była to jedyna parafia obejmująca swą działalnością Włocławek i całą okolicę¹⁵³.

Niestety Niemcy w 1942 r. zamknęli sierociniec dla Polaków, a otworzyli przedszkole i żłobek dla dzieci niemieckich¹⁵⁴. Początkowo dzieci z Domu Dziecka „Opatrzność” zostały przeniesione do Domu Starców przy ul. Nowomiejskiej, po wywiezieniu stamtąd przez Niemców starców pochodzenia polskiego i ich zamordowaniu¹⁵⁵. Tutaj istnienie Domu Dziecka nie trwało długo, część dzieci wywieziono do rodzin niemieckich w Rzeszy, a pozostałe wróciły do rodzin we Włocławku. Ostatecznie w 1943 r. nie było już sierocińca. Dzieci, które pozostały na miejscu, siostry objęły swoją opieką, organizując pomoc dla rodzin, które je przyjęły. Zorganizowano dla nich również naukę na tajnych kompletach¹⁵⁶.

4.1.2. Dom Dziecka dla sierot wojennych i Przedszkole „Wiosna”.

Po opuszczeniu Włocławka przez Niemców siostry przybyły do budynku Domu Dziecka 20 I 1945 r. Zastały dom ogołocony z mebli, a spiżarnie z żywności. Trzeba przyznać, że ich szybkie zamieszkanie pozwoliło na uratowanie znacznej części wyposażenia, zwłaszcza dziecięcego. W roku 1943 Niemcy przeprowadzili wewnątrz remont budynku, przystosowując go do potrzeb przedszkola, utworzono więc dwie duże sale dzienne, a nie

¹⁵² Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 88.

¹⁵³ ArGFRM, Kronika I, s. 34.

¹⁵⁴ B. Ziółkowski, *Tajne nauczanie i konspiracyjna działalność kulturalna na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej (powiat lipnowski) w latach 1939–1945*, Włocławek 2005, s. 52.

¹⁵⁵ ArGFRM, Kronika I, s. 34.

¹⁵⁶ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 89.

było pomieszczeń do zamieszkania, nie było też łóżek. Postanowiono otworzyć przedszkole¹⁵⁷.

W tym czasie siostry nawiązały kontakt z władzami Zgromadzenia, zgłaszając funkcjonowanie przedszkola z 25 dzieci. W dniu 4 IV 1945 r. przyszła zgoda Inspektoratu Szkolnego na otwarcie przedszkola i zaczęto prowadzić oficjalną działalność¹⁵⁸.

Dotychczasowy Dom Sierot „Opatrzność” nazwano teraz Domem Dziecka dla Sierot Wojennych, z którym połączono Przedszkole „Wiosna”¹⁵⁹. Siostra Zofia Szczurówna rozpoczęła organizację na nowo domu dziecka dla dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Siostrom przekazano 26 dzieci, zarówno chłopców jak i dziewczynki, które stanowiły pierwszą grupę objętą opieką. Pomieszczeń jednak do zamieszkania dla dzieci było mało, brakowało również wyposażenia. Z trudem zdobywano łóżka, nieco pościeli, stoły i ławki. W jednym budynku musiały funkcjonować dwie instytucje: na parterze przedszkole liczące około 70 dzieci w dwóch oddziałach, na piętrze Dom Dziecka. U dzieci było widać skutki wojny, które przejawiały się w trudnościach wychowawczych¹⁶⁰.

W 1948 r. w przedszkolu znajdowało się 80 dzieci. Przedszkole to wspierał również kościelny „Caritas”. W 1949 r. władze państwowe zlikwidowały „Caritas” kościelny i przekazały jego majątek na rzecz „Caritas” państwowego. Wychowanków z Domu Dziecka przejęła Opieka Społeczna i przeniosła do Państwowego Domu Dziecka.

4.1.3. Przedszkole parafialne „Caritas” przy ul. Gdańskiej 2

Gdy w 1947 r. powstała parafia katedralna, na bazie dawnego przedszkola utrzymywanego przez Komitet Biskupi powstało przedszkole parafialne utrzymywane przez kościelny „Caritas”. W tym czasie przyszła do Włocławka s. Stanisława Piskorak, posiadająca wykształcenie formalne, a jednocześnie wielkie zdolności artystyczne, jej też ówczesny dyrektor „Caritas”, ks. Franciszek Cieślak, powierzył prowadzenie tego przedszkola¹⁶¹. Początkowo w przedszkolu przebywało około 30 dzieci¹⁶²,

¹⁵⁷ ArGFRM, Kronika I, s. 35–36.

¹⁵⁸ Tamże, s. 37.

¹⁵⁹ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 89.

¹⁶⁰ ArGFRM, Kronika I, s. 40.

¹⁶¹ Tamże, s. 42.

¹⁶² Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 89.

a w 1948 r. już 40¹⁶³. Władze państwowe zamknęły je w 1949 r., w ramach likwidacji „Caritas” kościelnego¹⁶⁴.

4.1.4. Przedszkole państwowe

Od 1949 roku pozostało jedynie przedszkole pod egidą „Caritasu” państwowego¹⁶⁵. W tym czasie państwo likwidowało placówki z personelem zakonnym, ze szkół usuwało zakonnice. Szukano również we Włocławku pretekstu do zlikwidowania przedszkola. Stały się nim rysujące się ściany gmachu przedszkola. Władze państwowe odmówiły przeprowadzenia remontu, dążąc do zamknięcia placówki. Siostra kierowniczką – Franciszka Koska wraz z Komitetem Rodzicielskim Przedszkola, po wielu trudnościach przekonała Zarząd Wojewódzki „Caritas” w Bydgoszczy, a ten po konsultacji z Zarządem Głównym w Warszawie wyasygnował 45 tys. zł na remont budynku. W czasie remontu podniesiono argument zapewnienia bezpieczeństwa dla dzieci, jednak Komitet Rodzicielski ponownie uchronił przedszkole przed zamknięciem. Budynek wyremontowano etapami w latach 1952 i 1953, nie przerywając zajęć w przedszkolu¹⁶⁶.

Siostry prowadziły w nim działalność programową, a więc zajęcia dydaktyczne, zabawy, urządzały wycieczki do parku i miasta, przygotowywały imprezy okolicznościowe, na które zapraszały rodziców dzieci, znajomych, urządzały rozrywki, pląsy i tańce¹⁶⁷.

W 1954 r. w przedszkolu były dwa oddziały, każdy po 35 dzieci. W tej liczbie było 50 dzieci matek pracujących i 20 niepracujących a wielodzietnych. Dzieci matek pracujących były w przedszkolu 9 godzin, a niepracujących 5 godzin¹⁶⁸.

W tymże 1954 r. diecezję włocławską objął bp Antoni Pawłowski, przyjaciel Zgromadzenia i dzieci, który wielokrotnie nawiedzał dom zakonny, przedszkole i spotykał się z dziećmi przy różnych okazjach, zwłaszcza związanych ze świętami Bożego Narodzenia¹⁶⁹, swoimi imieninami, rozpoczęciem i zakończeniem roku szkolnego¹⁷⁰. W 1955 r. bp A. Pawłowski

¹⁶³ ArGFRM, Kronika I, s. 42.

¹⁶⁴ Frącek, Ziólkowski, *Majcher Anna*, s. 89.

¹⁶⁵ ArGFRM, Kronika I, s. 43.

¹⁶⁶ Tamże, s. 48.

¹⁶⁷ Tamże, s. 47.

¹⁶⁸ ArGFRM, *Złota Księga*, s. 319.

¹⁶⁹ ArGFRM, Kronika I, s. 91.

¹⁷⁰ Tamże, s. 95.

był na jasełkach przygotowanych przez dzieci¹⁷¹, podobnie w 1956 r. dzieci wystawiły przedstawienie „Słońce, księżyc i gwiazdy w drodze do Betlejem”, było ono połączeniem jasełek z elementami narodowymi¹⁷². W dniu 20 XI 1957 r. dzieci otrzymały paczki ze słodyczami od dzieci ze szkół katolickich w Holandii¹⁷³.

Siostra Anna Majcher w latach 1957–1959 była kierowniczką przedszkola przy ul. Łaziennej¹⁷⁴. Wielokrotnie przedszkole było wizytowane, m.in. w dniach 18–19 IX 1957 r. przedszkole odwiedziła Danuta Olejniczak, przedstawicielka Oddziału Wojewódzkiego „Caritas” z Bydgoszczy¹⁷⁵.

W dniu 28 III 1958 r. w przedszkolu odbyła się konferencja szkoleniowa dla sióstr wychowawczyń przedszkoli z województwa bydgoskiego. Obecni byli: ks. Zygfryd Stanowski – prezes Oddziału Wojewódzkiego „Caritas”, Krystyna Gutkind – instruktorka „Caritas”, Witold Bobkowski, Danuta Olejniczak – starsza księgowa oddziału wojewódzkiego, p. Jatczak – miejscowa instruktorka przedszkoli, Helena Jakimow – wojewódzka instruktorka przedszkoli i dwie wychowawczynie świeckie przedszkoli „Caritas”. Tematem spotkania były zajęcia artystyczne w przedszkolu. Siostra Seweryna Jasińska z grupą dzieci młodszych przygotowała lekcję praktyczną dotyczącą rysowania i malowania, a s. Zofia Bielówka ze starszymi przeprowadziła zajęcia związane ze stemplowaniem serwetek. Następnie odbyła się dyskusja na temat przeprowadzonych zajęć. Część metodyczna odbywała się do godziny 15.30, a następnie odbyła się konferencja rekolekcyjna, której przewodniczył ksiądz prezes¹⁷⁶. W dniu 22 XII 1958 r. dzieci z przedszkola w sali „Startu” (po sąsiedzku) wystawiły dla bp. A. Pawłowskiego jasełka, po których przyszedł św. Mikołaj ze słodyczami i owocami (zagranicznymi)¹⁷⁷.

W roku szkolnym 1959/60 kierowniczką przedszkola była s. Zofia Bielówka, grupą starszą zajmowała się s. Seweryna Jasińska, młodszą s. Bożena Kisiel. Brak było jednak w składzie jednej siostry, która prowadziłaby grupę dzieci przebywających w przedszkolu dziewięć godzin,

¹⁷¹ Tamże, s. 55.

¹⁷² Tamże, s. 58.

¹⁷³ Tamże, s. 72.

¹⁷⁴ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 90.

¹⁷⁵ ArGFRM, Kronika I, s. 70.

¹⁷⁶ Tamże, s. 78.

¹⁷⁷ Tamże, s. 85.

a która zajęłaby się nimi w czasie od godz. 13 do 16. Ponieważ nie przyszła nowa siostra, dla zatrzymania etatu zatrudniono osobę świecką¹⁷⁸.

W połowie września 1960 r. usunięto z liceum dwie siostry, które rozpoczęły tam naukę, wobec czego obie odeszły z domu, a obowiązki księgowej, które pełniła jedna z nich, przejęła s. Cyryła Burdelska¹⁷⁹.

W dniu 22 IV 1961 r. przedszkole odwiedził bp A. Pawłowski, który odprawił mszę dla dzieci i ich rodziców. W dniu 28 VI 1961 r., po zakończeniu roku szkolnego w przedszkolu¹⁸⁰, przygotowywano się do remontu, na który Oddział Wojewódzki „Caritas” w Bydgoszczy przeznaczył 60 tys. złotych, w ostatniej jednak chwili wstrzymano wypłacenie pieniędzy nie podając przyczyny¹⁸¹. Remontu więc nie można było rozpocząć. Zaczęła się też pojawiać informacja, że władze państwowe planują zamknąć przedszkole. W dniu 25 VIII 1961 r. kierowniczka otrzymała pismo datowane na 26 VIII 1961 r., informujące, że przedszkole zostaje zamknięte, a siostry mają przygotować odpowiednie dokumenty do jego przekazania władzom oświatowym, wszyscy pracownicy zostają zwolnieni. Wszelkie sprawy związane z dokumentacją przedszkola zakończono do dnia 31 X 1961 r.¹⁸²

4.2. Katecheza, duszpasterstwo i inne formy działalności

4.2.1. Przed II wojną światową

Od roku 1921 do 1 IX 1939 r. nauczycielką religii w państwowych szkołach podstawowych we Włocławku była s. Anna Weronika Majcher¹⁸³, pracując w szkole nr 6. Podnosząc kwalifikacje, ukończyła 28 VI 1924 r. roczny kurs katechetyczny w archidiecezji warszawskiej, zorganizowany przy Katolickim Związku Polek w Warszawie. W roku szkolnym 1922/23 posługę katechetyczną pełniły siostry: Justyna Moczarska i Anna Majcher, ucząc w szkołach nr 3 i 6¹⁸⁴. W 1929 r. bp Karol M. Radoński przedłużył s. Majcher misję kanoniczną do nauczania religii na czas nieokreślony¹⁸⁵. Zajęcia prowadzone przez obie siostry zostały uznane za wzorowe i do

¹⁷⁸ Tamże, s. 90.

¹⁷⁹ Tamże, s. 96.

¹⁸⁰ Tamże, s. 101.

¹⁸¹ Tamże, s. 109.

¹⁸² Tamże, s. 110–111.

¹⁸³ Misja kanoniczna z 11 IV 1923. Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, k. 8.

¹⁸⁴ ArGFRM, Kronika I, s. 7.

¹⁸⁵ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 88.

nich na zajęcia pokazowe kierowani byli alumni z Wyższego Seminarium Duchownego i Seminarium Nauczycielskiego. Każdego roku siostry przygotowywały do I spowiedzi i Komunii świętej ponad 400 dzieci¹⁸⁶. W roku 1931 r. uczyły: s. Justyna Moczarska – szkoła nr 4, s. Anna Majcher – szkoła nr 2¹⁸⁷. W 1938 r. po powrocie do Włocławka s. A. Majcher uczestniczyła w Poznaniu w Wakacyjnym Kursie Katechetycznym¹⁸⁸.

Siostry katechetki wśród katechizowanych założyły Krucjatę Eucharystyczną, dzieci wspierały również Papieskie Dzieło Świętego Dzieciństwa, w tym czasie funkcjonowało również harcerstwo. We wszystkich tych grupach uczestniczyły dzieci z domu opieki¹⁸⁹.

4.2.2. Działalność konspiracyjna i tajne nauczanie

Siostry Anna Weronika Majcher i Janina Jadwiga Matulka, które pozostawały we Włocławku, od 1940 r. nielegalnie, podjęły działalność konspiracyjną w szeregach Narodowej Organizacji Wojskowej i Armii Krajowej. Przechowywały pisma konspiracyjne i ułatwiały kontakty członkom podziemia. Ich mieszkanie służyło również jako lokal, gdzie przechowywani byli konspiratorzy, tam też 2–3 razy w tygodniu odbywały się spotkania. Siostry współpracowały również z kapucynem o. Laurentym (Stanisławem Drewnowskim). Zajmowały się też organizowaniem nowych dokumentów dla poszukiwanych przez gestapo i przerzucaniem ich przez granicę do Generalnej Guberni¹⁹⁰.

W styczniu 1940 r. siostry nawiązały kontakt z innymi nauczycielami i od 15 I 1940 r. do 20 I 1945 r. s. Anna Majcher prowadziła tajne nauczanie, ucząc wszystkich przedmiotów z zakresu klas I–IV, systematycznie zmieniając miejsce prowadzenia zajęć. Zazwyczaj odbywały się one w miejscu zamieszkania sióstr, w domu uczniów lub u zaprzyjaźnionych rodzin. Siostra Janina Matulka była organizatorką spotkań, czuwała nad bezpieczeństwem kompletów, a w razie potrzeby także uczyła. Początkowo nauczanie s. Anny obejmowało grupę 12 dzieci, a w 1943 r. – około 30 dzieci. Prowadzona przez nią edukacja oprócz przedmiotów świeckich obejmowała również naukę religii, zwłaszcza przygotowanie do I Komunii

¹⁸⁶ ArGFRM, Kronika I, s. 12.

¹⁸⁷ Tamże, s. 13.

¹⁸⁸ Tamże, s. 27.

¹⁸⁹ Tamże, s. 18.

¹⁹⁰ Ziółkowski, *Tajne nauczanie i konspiracyjna działalność kulturalna*, s. 50–51.

świętej; tą formą nauczania objętych było 50–100 dzieci rocznie¹⁹¹, a także w 1941 roku 18 z domu sierot¹⁹². Działalność obu siostr przyczyniła się do przeciwdziałania germanizacji polskich dzieci¹⁹³.

Powiatowa Komisja Weryfikacyjna przy Inspektoracie Szkolnym we Włocławku orzeczeniem nr 58/47 z dn. 20 VI 1947 r. zaliczyła s. A. Majcher czas pracy w zorganizowanym tajnym nauczaniu we Włocławku od 15 I 1940 r. do 20 I 1945 r.¹⁹⁴

4.2.3. Katecheza i duszpasterstwo po II wojnie światowej

Po wojnie podstawowym zadaniem siostr było zorganizowanie działalności katechetycznej w mieście, dlatego s. Anna Majcher wraz z ks. Władysławem Szafrąnskim podjęli wysiłki na rzecz organizacji nauki religii w szkole, przygotowując m.in. pomoce naukowe, a nawet przepisując katechizm. Już 8 II 1945 r. s. Majcher podjęła katechezę w szkołach nr 4 i 5¹⁹⁵. Po otrzymaniu nominacji na przełożoną prowincjalną siostra Majcher nie przestała być katechetką, natomiast do posługi katechetycznej przysłano kolejną siostrę – Zofię Szczurównę, która prowadziła katechezę w szkołach podstawowych¹⁹⁶.

Na początku lat pięćdziesiątych XX wieku coraz bardziej dawało się zauważyć dążenie władz państwowych do usunięcia katechezy ze szkoły, ustawiając m.in. religię na pierwszych i ostatnich godzinach lekcyjnych, organizując zajęcia niedzielne nie pozwalające na uczestnictwo we mszy. Na początku roku szkolnego 1953/54 usunięto ze ścian w klasach krzyże. Siostra A. Majcher dowiedziawszy się, gdzie schowano krzyże, poinformowała o tym dzieci, które tego samego dnia ponownie założyły święte wizerunki na ściany. Dyrekcja szkoły bardzo ostro potraktowała za to katechetkę. Jednocześnie podjęto działania, aby siostrę skierować na badania lekarskie, które miały wykazać, że nie nadaje się już do pracy katechetycznej. Na pierwsze badania nie stawiała się w ogóle, na ponowne wezwano ją do Bydgoszczy. Tam oznajmiono, że ze względu na stan zdrowia nie może prowadzić zajęć w szkole¹⁹⁷.

¹⁹¹ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 88–89.

¹⁹² ArGFRM, *Kronika I*, s. 32.

¹⁹³ Ziółkowski, *Tajne nauczanie i konspiracyjna działalność kulturalna*, s. 533.

¹⁹⁴ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 89.

¹⁹⁵ Tamże.

¹⁹⁶ ArGFRM, *Kronika I*, s. 38.

¹⁹⁷ Tamże, s. 50.

Siostra odwoływała się od tej decyzji do Ministerstwa Oświaty, to jednak decyzji nie zmieniło¹⁹⁸.

Kościół w Polsce planował rok 1954 obchodzić jako Rok Maryjny, stąd w ramach przygotowań do jego przeżywania rozprawiano dewocjonalia ukazujące Najświętszą Maryję Pannę. Dzieci zaś przygotowano do hołdu Maryi, w ramach zajęć katechetycznych. Na początku 1954 roku (początek drugiego półrocza roku szkolnego 1953/54) usunięto katechezę ze szkoły¹⁹⁹.

Rozpoczęła się katecheza przyparafialna. Dzieci gromadziły się w kościołach, nauka była trudna ze względu na brak ogrzewania i pomocy metodycznych. Frekwencja zmalała, ale większość dzieci korzystała z katechezy przy parafii. Siostra A. Majcher uczyła w klasztorze reformatów, kończąc rozpoczęty już rok szkolny. W pracy katechetycznej przy klasztorze posługiwała w kolejnym roku szkolnym 1954/55. Siostry prowadziły również przy katedrze katechezę, która połączona była z mszą, a po niej następowało spotkanie z dziećmi i konferencja dla rodziców²⁰⁰.

W kolejnym roku szkolnym 1955/56 s. Anna Majcher kontynuowała zajęcia katechetyczne w klasztorze, ucząc około 1700 osób, prowadziła tam również przedszkole. Po wydarzeniach roku 1956 religia wróciła do szkoły, a s. Anna od 7 I 1957 r. podjęła katechezę w szkole podstawowej nr 4, gdzie pracowała do 31 VIII 1958 r.²⁰¹

W dniu 5 V 1957 r.²⁰² w katedrze siostry wygłosiły dla dzieci, młodzieży i rodziców konferencje o doniosłości Ślubów Jasnogórskich Narodu Polskiego, a po roku, w dniu 4 V 1958 r., odbyło się odnowienie tych przyrzeczeń²⁰³

Siostry tradycyjnie prowadziły katechezę dla dzieci przedszkolnych w klasztorze; uczestniczyło w niej około 90 dzieci. Katechizację raz w tygodniu prowadziła s. Zofia Bielówka²⁰⁴. Katecheza szkolna zakończyła się z końcem roku szkolnego 1960/1961.

Na prośbę ks. Piotra Zwierza, proboszcza włocławskiej parafii św. Stanisława, od 1 XI 1961 r. siostra Petronela Staszak podjęła w tej parafii naukę religii z dziećmi przedszkolnymi²⁰⁵. Również tam w roku 1962

¹⁹⁸ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 89–90.

¹⁹⁹ ArGFRM, Kronika I, s. 50.

²⁰⁰ Tamże, s. 52.

²⁰¹ Frącek, Ziółkowski, *Majcher Anna*, s. 90.

²⁰² Tamże, s. 66.

²⁰³ Tamże, s. 79.

²⁰⁴ Tamże, s. 97.

²⁰⁵ Tamże, s. 113.

siostry organizowały dni maryjne, prowadziły dalej katechezę dzieci przedszkolnych, przygotowały z nimi jasełka, które zostały wystawione 6 I 1963 r., w obecności bp. A. Pawłowskiego²⁰⁶.

Na prośbę proboszcza w Śmiłowicach siostry przygotowywały również tam dzieci do I Komunii świętej w roku 1963²⁰⁷.

W kolejnym roku szkolnym 1963/64 s. Petronela uczyła w parafii św. Stanisława dziewięć klas pierwszych i dzieci przedszkolne²⁰⁸, siostry organizowały tam również okolicznościowe uroczystości²⁰⁹. Na prośbę ks. Włodzimierza Krchniaka siostra przełożona z dziećmi przedszkolnymi przygotowała lekcję pokazową na dekanalne zebranie księży²¹⁰.

Ponieważ w domu zakonnym przebywały przede wszystkim siostry emerytki, działalność katechetyczna sióstr osłabła i w końcu została przerwana.

Dopiero po powrocie katechezy do szkoły w roku 1990, również i we Włocławku otworzyła się możliwość pracy katechetycznej dla sióstr. I tak w 1992 r. s. Grażyna Orłowska podjęła pracę najpierw w szkole podstawowej nr 4, na terenie parafii katedralnej²¹¹. Później, prawdopodobnie od roku szkolnego 2000/2001, w szkole nr 3. Ponieważ szkoła ta była powierzona opiece duszpasterskiej parafii św. Jana Chrzciciela, dlatego siostry podjęły także działalność w tej parafii.

Wspaniałe efekty wydała współpraca s. Grażyny Orłowskiej z s. Anielą Czapczyk, która posiadała znakomite przygotowanie muzyczne²¹².

Oprócz nauki religii w szkole, s. Grażyna przede wszystkim przygotowywała dzieci do życia sakramentalnego, czyli do pierwszej spowiedzi i Komunii świętej²¹³, angażowała w życie liturgiczne, a także przez programy artystyczne, przybliżała święta kościelne: Triduum Paschalne²¹⁴, Boże Narodzenie²¹⁵, uroczystości w oktawie Bożego Ciała²¹⁶, a dla ich uświetnienia odnowiła asystę procesyjną²¹⁷. Uczyła dzieci rozumieć życie Kościoła

²⁰⁶ Tamże, s. 128

²⁰⁷ Tamże, s. 132

²⁰⁸ Tamże, s. 134.

²⁰⁹ Tamże, s. 136.

²¹⁰ Tamże, s. 136.

²¹¹ ArDFRMWł, Kronika III, s. 29, 42.

²¹² Tamże, s. 102.

²¹³ Tamże, s. 73, 82, 95, 102, 112, 141–142. ArDFRMWł, Kronika IV, s. 22, 26, 58.

²¹⁴ Tamże, s. 11, 96.

²¹⁵ ArDFRMWł, Kronika III, s. 71, 132; Kronika IV, s. 44, 86.

²¹⁶ ArDFRMWł, Kronika III, s. 143; Kronika IV, s. 62.

²¹⁷ Tamże, s. 112.

przez udział w wydarzeniach religijnych: dniach papieskich, wizytacjach kanonicznych, odpustach, uroczystościach rocznicowych Zgromadzenia²¹⁸.

Pod kierunkiem s. Anieli odbywały się koncerty kolęd dzieci i młodzieży, zarówno w parafii św. Jana jak i innych miejscach²¹⁹. Podejmowała ona również pielgrzymowanie z młodzieżą i dorosłymi na Jasną Górę²²⁰.

Siostry wyjeżdżały z dziewczętami na dni skupienia²²¹ i rekolekcje²²². Współpracując z ks. Wojciechem Kaźmierczakiem, wikariuszem parafii św. Jana, zorganizowały dla dzieci wakacje w Zakopanem²²³ oraz rajdy piesze we Włocławku²²⁴. Obie siostry uczestniczyły też w warsztatach katechetycznych „Klamza”²²⁵. W roku 2007, po przeprowadzeniu odpowiedniej procedury, s. Grażyna została mianowana na stopień nauczyciela dyplomowanego²²⁶.

W roku 2010, po odejściu z Włocławka s. Grażyny, stanowisko katechetki w szkole podstawowej nr 3 objęła s. Ewa Burzało. Uczyła klasy 0–IV, prowadziła koło misyjne i koło religijne²²⁷. Dzieci brały udział w nabożeństwach różańcowych w parafii św. Jana²²⁸. W tym też roku siostry prowadziły akcję powołaniową w Kłóbce²²⁹.

Siostry w latach 2011–2012 zaangażowały się w przygotowanie Triduum Paschalnego zarówno w parafii św. Jana²³⁰, jak i w parafii katedralnej. Przygotowywały dzieci do I Komunii u św. Jana²³¹, odbyły pielgrzymkę z dziećmi po I Komunii do Lichenia²³² i Obór²³³, Świnic Warckich. Urzą-

²¹⁸ ArDFRMWł, Kronika III, 97, 114, 124, 130, 140, 148; Kronika IV, s. 34, 68, 74, 100.

²¹⁹ W klasztorze – zob. ArDFRMWł, Kronika III, s. 109. Przedstawienie pt. „Bujany fotel” w świetlicy przy ul. Gdańskiej, na którym był bp B. Dembowski – zob. tamże, s. 110. Zabawa świąteczna dla dzieci i rodziców oraz koncert kolęd w domu dziecka „Paulinka” – zob. tamże, s. 122. Przedstawienie „Czerwona Czapeczka” z racji dnia matki, ojca i dziecka – zob. tamże, s. 127. „Święta z krawcową Agatą” – zob. tamże, s. 152.

²²⁰ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 120

²²¹ ArDFRMWł, Kronika III, s. 137.

²²² ArDFRMWł, Kronika IV, s. 94–96.

²²³ ArDFRMWł, Kronika III, s. 114, 128.

²²⁴ Tamże, s. 118, 147.

²²⁵ Tamże, s. 123.

²²⁶ Tamże, s. 146.

²²⁷ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 122.

²²⁸ Tamże, s. 126.

²²⁹ Tamże, s. 130.

²³⁰ Tamże, s. 177.

²³¹ Tamże, s. 148, 184.

²³² Tamże, s. 150.

²³³ Tamże, s. 185.

dziły warsztaty religijne „Dzieci ze św. Antonim” w salce parafialnej²³⁴. Podejmowały się organizowania oprawy liturgiczno-muzycznej do odpustu św. Jana²³⁵, rekolekcji²³⁶ i misji²³⁷, pasterki z udziałem dzieci²³⁸. Siostra Aniela z dziewczętami była w Mikstacie²³⁹.

W roku 2012 opiekę duszpasterską nad szkołą podstawą nr 3 przejęła parafia katedralna, stąd ograniczyła się działalność katechetyczna sióstr w parafii św. Jana, a siostra Ewa podjęła działalność katechetyczno-duszpasterską w parafii katedralnej²⁴⁰. Zajmowała się także przygotowaniem uroczystości w katedrze²⁴¹.

A druga z sióstr, najpierw s. Katarzyna Piątkowska, a później s. Anna Nowakowska, przychodziły do posługi w parafii św. Jana, współpracując z wikariuszami w duszpasterstwie młodzieżowym. S. Katarzyna pomagała w przygotowaniu i przeprowadzeniu oprawy liturgiczno-muzycznej: nabożeństw różańcowych²⁴², rekolekcji adwentowych oraz uroczystości Bożego Narodzenia²⁴³ i Triduum Paschalnego²⁴⁴, a także w czasie sprawowania sakramentów: I spowiedzi i Komunii świętej, Komunii rocznicowej²⁴⁵. W roku 2013 s. Katarzyna uczestniczyła z młodzieżą w dniach skupienia w Poznaniu²⁴⁶. Ponadto wraz z ks. Konradem Biczysko wyjeżdżała z młodzieżą na Lednicę, wyjeżdżali też z ks. Konradem i młodzieżą na letnie rekolekcje w góry do Zasadnego²⁴⁷.

Wcześniejszą działalność u św. Jana podjęła w roku 2013 s. Anna Nowakowska²⁴⁸, zaangażowała się m.in. w przygotowanie wieczoru poświęconego Janowi Pawłowi II²⁴⁹.

²³⁴ Tamże, s. 152.

²³⁵ Tamże, s. 160.

²³⁶ Tamże, s. 173.

²³⁷ Tamże, s. 182.

²³⁸ Tamże, s. 174.

²³⁹ Tamże, s. 143.

²⁴⁰ Tamże, s. 209, 244.

²⁴¹ Tamże, s. 209.

²⁴² Tamże, s. 190.

²⁴³ Tamże, s. 194.

²⁴⁴ Tamże, s. 204.

²⁴⁵ Tamże, s. 208–209.

²⁴⁶ Tamże, s. 205.

²⁴⁷ Tamże, s. 213.

²⁴⁸ Tamże, s. 225

²⁴⁹ Tamże, s. 239.

Jednym z ważniejszych wydarzeń duszpasterskich w roku 2014 było przyjęcie symboli Światowych Dni Młodzieży w katedrze włocławskiej. W ramach tego wydarzenia Koronkę do Miłosierdzia Bożego prowadziła młodzież z parafii św. Jana, a oprawę muzyczną przygotowały zespoły z różnych parafii pod kierunkiem ks. Konrada i s. Anny²⁵⁰. Również s. Anna była z młodzieżą na Lednicy w latach: 2014²⁵¹ i 2015²⁵², a we wakacje z ks. Konradem w Zasadnem²⁵³.

Natomiast s. Ewa wraz ks. Damianem Sochackim, wikariuszem parafii katedralnej, była z dziećmi ze szkoły podstawowej nr 3 i ich rodzicami na pielgrzymce w Oborach, a we wakacje z dziećmi w Krakowie i Wadowicach²⁵⁴. W kolejnych latach s. Ewa wraz z przełożoną z Lubienia Kujawskiego i prowadzonymi przez siebie grupami dziećmi, wyjeżdżały: na kolonie do Gdańska²⁵⁵, na Kaszuby²⁵⁶, do Warszawy²⁵⁷. A w październiku dzieci ze szkoły nr 3 przygotowały w katedrze program słowno-muzyczny o Janie Pawle II²⁵⁸. W roku 2016 s. Anna z młodzieżą z katedry brała udział w diecezjalnym spotkaniu ŚDM w Licheniu²⁵⁹ i głównym w Krakowie²⁶⁰.

4.2.4. Inne formy działalności

Kiedy siostry zostały pozbawione możliwości pełnienia wyżej wspomnianej działalności wychowawczo-opiekuńczej w domu dziecka i przedszkolu oraz działalności katechetyczno-duszpasterskiej, podjęły inną działalność. A mianowicie pracę w Kurii Diecezjalnej Włocławskiej jako: sekretarka, w akcji charytatywnej, a także jako notariusz w Sądzie Kościelnym Diecezji Włocławskiej i w kancelarii parafii katedralnej.

W Kurii Diecezjalnej Włocławskiej posługiwała od 18 X 1965 r.²⁶¹ do 1969 r.²⁶², jako sekretarka kanclerza s. Maria Dominiczak. Po kilku latach

²⁵⁰ Tamże, s. 245.

²⁵¹ Tamże, s. 246.

²⁵² Tamże, s. 277.

²⁵³ Tamże, s. 249–250

²⁵⁴ Tamże.

²⁵⁵ Tamże, s. 283.

²⁵⁶ Tamże, s. 309.

²⁵⁷ Tamże, s. 345.

²⁵⁸ Tamże, s. 287.

²⁵⁹ Tamże, s. 312.

²⁶⁰ Tamże, s. 313–315.

²⁶¹ ArGFRM, Kronika I, s. 151.

²⁶² Tamże, s. 175.

do pracy w kurii przyszła w 1982 r. s. Genowefa Łączak²⁶³ i pracowała w niej do roku 2003. Najpierw pracowała w akcji charytatywnej, prowadzonej wtedy przez ks. H. Ambroziaka, następnie prowadziła archiwum kurialne, by po kilku latach, w roku 1993 r., rozpocząć posługę w Sądzie Kościelnym Diecezji Włocławskiej jako notariusz.

W 2003 r. pracę w sądzie diecezjalnym podjęła s. Maria Dominiczak²⁶⁴, ale pracowała tu krótko, bo w tym samym roku przyszła na jej miejsce s. Aniela Czapczyk²⁶⁵. Pracowała do roku 2011, gdy posadę notariusza sądowego objęła s. Katarzyna Piątkowska²⁶⁶. Posługiwała dwa lata, a w roku 2013 r. do sądu diecezjalnego przyszła s. Anna Nowakowska²⁶⁷.

Najpierw w kancelarii parafii katedralnej została zatrudniona s. Józefa Czarzasta²⁶⁸, która rozpoczęła pracę od 10 I 1977 r. Ponieważ siostra ta zachorowała i wyjechała do sanatorium, na zastępstwo od stycznia do kwietnia 1982 r. przyjechała s. Gonzaga Trafisz²⁶⁹. A od lipca 1982 r. posługę objęła s. Teresa Kaczmarek²⁷⁰. Pracowała do lutego 1984 r., po niej przyszła s. Zdzisława Regina Żylińska, która pracowała od lutego²⁷¹ do sierpnia 1984 r. Następną była s. Daniela Magdziarz²⁷² do 1993 r., a na jej miejsce przyszła s. Idalia Przybylska²⁷³, która pracowała do roku 2000. Po niej pracę podjęła s. Ludomira Wołczyńska²⁷⁴. W roku 2001 odeszła z kancelarii katedralnej s. Ludomira, a na jej miejsce przyszła s. Zdzisława Regina Żychlińska²⁷⁵. W 2003 r. przyszła ponownie s. Daniela Magdziarz²⁷⁶ (warto wspomnieć, że s. Daniela w 2009 r. otrzymała medal „Zasłużony dla Diecezji Włocławskiej”)²⁷⁷.

²⁶³ ArDFRMWł, Kronika II, s. 94.

²⁶⁴ Tamże.

²⁶⁵ ArDFRMWł, Kronika III, s. 95.

²⁶⁶ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 156.

²⁶⁷ Tamże, s. 214.

²⁶⁸ ArDFRMWł, Kronika II, s. 18.

²⁶⁹ Tamże, s. 87.

²⁷⁰ Tamże, s. 91.

²⁷¹ Tamże, s. 119.

²⁷² Tamże, s. 121.

²⁷³ ArDFRMWł, Kronika III, s. 8.

²⁷⁴ Tamże, s. 68.

²⁷⁵ Tamże, s. 74.

²⁷⁶ Tamże, s. 94–95.

²⁷⁷ ArDFRMWł, Kronika IV, s. 50.

Warto również zauważyć, że przez kilka lat Kuria Diecezjalna Włocławska organizowała rekolekcje dla osób starszych i chorych, prosząc o opiekę w czasie tych rekolekcji siostry, zapewne różnych zgromadzeń. W rekolekcjach tych w latach 1983²⁷⁸, 1984²⁷⁹, 1985²⁸⁰ uczestniczyła s. Genowefa Łączak.

W roku szkolnym 2001/2002 s. Aleksandra Łojewska posługiwała w Gimnazjum im. ks. Jana Długosza, ucząc tam języka polskiego i pracując w bibliotece²⁸¹, przygotowała również w szkole uroczystości bożonarodzeniowe²⁸².

STRESZCZENIE

W roku 1919 ówczesny proboszcz parafii św. Jana Chrzciciela, a jednocześnie prezes Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych, ks. Feliks Mikulski, zaproponował Zgromadzeniu Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi, aby podjęło opiekę nad dziećmi w Domu Sierot „Opatrzność”. Propozycja ta została przyjęta i w tymże roku powstała placówka tego zgromadzenia we Włocławku. W roku 1921 siostry poszerzyły swą działalność o posługę katechetyczną.

W ciągu wieku pobytu we Włocławku, w okresie 1919–1939 siostry prowadziły Dom Sierot „Opatrzność”, a w latach 1939–1945 podejmowały pracę na tajnych kompletach oraz opiekę duchową nad pozostającymi w mieście pod władzą niemieckiego okupanta. W latach 1945–1949 prowadziły Dom Sierot Wojennych oraz Przedszkole „Wiosna”, a także Parafialne Przedszkole „Caritas”. Po zlikwidowaniu tych instytucji kościelnych, w latach 1949–1961 prowadziły przedszkole podlegające państwowemu „Caritas”. Wszystkie te placówki władze państwowe kolejno zamykały, ograniczając działalność sióstr.

Przez cały ten czas siostry prowadziły także działalność katechetyczną w szkołach, a gdy władze usuwały katechezę z placówek oświatowych, w ramach parafii. Natomiast po roku 1961 dom zakonny zasadniczo stał się miejscem zamieszkania sióstr emerytek. Później do domu zostały skierowane siostry, które pracowały w kurii diecezjalnej, sądzie kościelnym, kancelarii parafii katedralnej. Dopiero gdy w roku 1990 do placówek oświatowych powróciło nauczanie religii, również i we Włocławku siostry Rodziny Maryi podjęły pracę dydaktyczną.

Słowa kluczowe: Włocławek, Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi, działalność charytatywna, tajne nauczanie, działalność duszpastersko-katechetyczna.

²⁷⁸ ArDFRMWł, Kronika II, s. 109.

²⁷⁹ Tamże, s. 119.

²⁸⁰ Tamże, s. 130.

²⁸¹ ArDFRMWł, Kronika III, s. 76.

²⁸² Tamże, s. 79.

SUMMARY

In 1919, the then parish priest of St. John the Baptist and at the same time the president of the Włocławski Society for Poor Support, priest Feliks Mikulski invited the Franciscan Sisters of the Family of Mary to Włocławek. He asked the congregation to take care of the orphans in the Orphan's House „Providence”, in 1921 the sisters expanded their activities to include catechetical ministry. During the age of staying in Włocławek in the period 1919–1939 they ran the Orphan's House „Providence”, and in 1939–1945 they undertook work in secret sets and spiritual care of those staying in the city under the authority of the German occupant. From 1945–1949, they ran the Orphanage House and the Spring Preschool, as well as the Caritas Parish Preschool. After the abolition of the above-mentioned church institutions, in the years 1949–1961, they ran the Kindergarten subject to the state-owned „Caritas”. All these institutions were closed by the state authorities, limiting the activities of the sisters. Throughout this period, the sisters conducted catechetical activities both at school and when the authorities removed catechesis from educational institutions within the parish. However, after 1961, the religious house essentially became the residence of the pensioners' sisters. Later, the sisters were sent home, working in the diocesan curia, the episcopal court, and the cathedral parish office. Only when, in 1990, catechesis again returned to educational institutions, also in Włocławek, the sisters took up didactic work.

Key words: Włocławek, Franciscan Sisters of the Family of Mary, charitable activity, secret teaching, pastoral and catechetical activity.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Główne Zgromadzenia SS. Franciszkanek Rodziny Maryi (Warszawa, ul. Żelazna 97)

Kronika Domu Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi we Włocławku, ul. Łazienna; sygn. AZ IV 89 Włocławek; obejmuje lata 1919–1974;
Złota Księga na uczczenie 50-lecia Profesji Zakonnej Matki Teresy Stępowny
Przeł. Gen. Zgrom. SS. Franc. Rodziny Maryi, Warszawa 1954.

Archiwum Domu Zakonnego Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi (Włocławek, ul. Łazienna 7)

Kronika Domu Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w parafii katedralnej we Włocławku, ul. Łazienna 7: II – lata 1975–1992; III – lata 1993–2007; IV – od roku 2008.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku

Akta Zgromadzenia SS. Franciszkanek „Rodziny Maryi”, sygn. AKDWł, zak. II, 3;
Teczka: Towarzystwo Wspomagania Biednych, bez sygn.; zawiera ona m.in.:
Księga protokołów Włocławskiego Towarzystwa Wspierania Biednych (jeden protokół);

Sprawozdanie z działalności Domu Sierot „Opatrzność” za okres 1 IV 1937 – 1 VI 1938;

Statut Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych, Włocławek 1926;
Ustawa Włocławskiego Towarzystwa Wspomagania Biednych, Włocławek 1900;
korespondencja z władzami w sprawie reaktywowania Towarzystwa i nieco luźnych dokumentów.

Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku

Akta m. Włocławka. Subsydia dla Domu Sierot „Opatrzność” (1926), sygn. 620;
Subsydium dla Domu Sierot „Opatrzność” przy ul. Biskupiej (1928), sygn. 622;
Subsydium dla Domu Sierot „Opatrzność” przy ul. Biskupiej, (1929), sygn. 623.
Zarząd Miejski we Włocławku. Akta sprawozdawcze Instytucji Opiekuńczych we Włocławku, rok 1938/39, sygn. 2912.

„Rocznik Diecezji Włocławskiej”, 1972, s. 395.

„Rocznik Diecezji Włocławskiej”, 1991, s. 733.

Diecezja włocławska 2000, Włocławek 2001, s. 763–766.

Adamczyk A., *Wieniec-Zdrój. Dzieje i wspomnienia*, Włocławek 2017, s. 131–146.

Bender R., *Feliński Zygmunt Szczęsny*, w: EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 110–111.

Fraćek T.A., *Dymman Florentyna*, w: EK, t. 4, Lublin 1995, kol. 423–424.

Fraćek T.A., *Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi – działalność na przestrzeni 150 lat – 1857–2007*, w: *Rodzina Maryi. Dzieło błogosławionego Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*, Kraków 2009, s. 85–164.

Fraćek T.A., Ziółkowski B., *Majcher Anna*, w: WłSB, t. 4, Włocławek 2006, s. 88–90.

Fraćek T.A., Ziółkowski B., *Matulka Janina*, w: WłSB, t. 4, Włocławek 2006, s. 100–101.

Fraćczak W., *Kościół rzymskokatolicki we Włocławku w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, w: *Włocławek – dzieje miasta*, red. J. Staszewski, t. 2, Włocławek 2001, s. 221–254.

Kowalczyk J., *Franciszkanki Rodziny Maryi*, w: EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 544–545.

Kujawski W., *Diecezja kujawsko-kaliska*, Włocławek 2011, s. 336–337.

Librowski S., *Materiały do dziejów diecezji włocławskiej czasu wojny 1939–1945*.
Seria 1 – ogólna, ABMK, 38(1979), s. 189–400.

Łoziński B., *Leksykon zakonów w Polsce*, Warszawa 2002, s. 319–320.

Morawski M., *Monografia Włocławka*, Włocławek 1933 (reprint 2003).

Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000.

Ziółkowski B., *Tajne nauczanie i konspiracyjna działalność kulturalna na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej (powiat lipnowski) w latach 1939–1945*, Włocławek 2005.